

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOGIJAS, PSIHOLĒGIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**TEATRĀLO ROTAĻU IZMANTOŠANA VALODAS
ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANĀ 2-3 GADUS VECIEM
BĒRNIEM**

DIPLOMDARBS

Autors: **Sindija Ramlava**
Stud. apl. 06012

Darba vadītājs:
Dr. paed., doc. Ilze Šūmane

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Diplomdarba temats: Teatrālo rotaļu izmantošana valodas attīstības veicināšanā 2-3 gadus veciem bērniem.

Autors: Sindija Ramlava.

Diplomdarba zinātniskais vadītājs: Dr. paed., docente Ilze Šūmane.

Pētījums tika veikts Rīgas rajona pirmsskolas izglītības iestādē X.

Bērnu valodas attīstībai ir svarīgi uzmanību pievērst jau agrīnā vecumā, to mērķtiecīgi veicinot, lai novērstu iespējamus valodas sistēmas traucējumus vēlākos attīstības periodos.

Pētījuma mērķis: Izzināt teatrālo rotaļu izmantošanas iespējas 2-3 gadus vecu bērnu valodas attīstības sekmēšanā pirmsskolā.

Darba teorētiskajā daļā tika analizēta pedagoģiskā un psiholoģiskā literatūra, apkopojot un analizējot teorētiskās nostādnes par valodas jēdzienu, valodas attīstību, bērnu valodas attīstības īpatnībām, rotaļas jēdzienu un būtību, teatrālajām rotaļām un to izmantošanu pirmsskolas pedagoģiskajā procesā 2-3 gadus veciem bērniem. Pēc tam seko empīriskais pētījums, kura ietvaros tika veikta bērnu valodas attīstības izpēte pedagoģiskās izmēģinājumdarbības sākumā un pēc tās, apkopoti un analizēti iegūtie rezultāti, lai noskaidrotu, kādas ir teatrālo rotaļu izmantošanas iespējas 2-3 gadus vecu bērnu valodas attīstības sekmēšanā. Pētījuma rezultāti liecina, ka teatrālo rotaļu izmantošana sekmē bērnu valodas attīstību.

Atslēgvārdi: valoda, valodas attīstība, 2-3 gadus veci bērni, rotaļa, teatrālā rotaļa.

ABSTRACT

Title: The use of dramatic play to develop 2-3 year old children's language skills in preschool.

Author: Sindija Ramlava

Advisor: Docent, Dr. paed. Ilze Šūmane

The research was conducted in preschool institution X of Riga district.

It is important to pay attention to children's language skills at an early age and to encourage them in a purposeful manner in order to avoid potential language system disorders in later developmental stages.

Research purpose: Determine the possibilities of the use of dramatic play in developing 2-3 year old children's language skills.

The theoretical part of the paper analyzes literature in the fields of pedagogy and psychology summarizing theoretical guidelines of the concept of language, language development, children's language specialties, the concept and essence of play, as well as the use of dramatic play to develop 2-3 year old children's language skills in preschool. The second part consists of the empirical research that includes children's language development research before and after the pedagogical experiment. After the experiment, the results are summarized and analyzed in order to determine the possibilities of the use of dramatic play to develop 2-3 year old children's language skills in preschool. According to the research, the use of dramatic play promotes the development of children's language system.

Keywords: language, language development, 2-3 year old children, play, dramatic play.

SATURS

IEVADS	5
1. TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES PAR VALODAS ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANU 2-3 GADUS VECIEM BĒRNIEM	7
1.1. Valodas jēdziena skaidrojums	7
1.2. Valodas attīstības vispārīgs raksturojums	9
1.3. 2-3 gadus vecu bērnu valodas attīstības īpatnības	13
1.4. Paņēmienu un metodes valodas attīstības veicināšanai	15
2. TEATRĀLĀS ROTAĻAS KĀ VIENS NO ROTAĻU VEIDIEM	18
2.1. Rotaļas jēdziens un būtība	18
2.2. Rotaļu iedalījums	22
2.3. Teatrālo rotaļu būtība	24
2.4. Teatrālo rotaļu izmantošana pedagoģiskajā procesā 2-3 gadus veciem bērniem	26
3. EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS PAR TEATRĀLO ROTAĻU IZMANTOŠANU VALODAS ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANĀ 2-3 GADUS VECIEM BĒRNIEM	30
3.1. Pētījuma metodoloģija	30
3.2. Bērnu valodas attīstības izpēte pedagoģiskās izmēģinājumdarbības sākumā	31
3.3. Teatrālo rotaļu kopas izveide un aprobācija	40
3.4. Pētījuma rezultāti un to analīze	48
NOBEIGUMS	53
Izmantotā literatūra	55
Pielikumi	58
1. pielikums. Dokumentu izpētē iegūtā informācija	58
2. pielikums. Novērošanas tabulas 2-3 gadus vecu bērnu valodas prasmju sākotnējai izpētei	59
3. pielikums. Teatrālo rotaļu apraksti	67
4. pielikums. 2-3 gadus vecu bērnu valodas prasmju atkārtotās izpētes rezultātu apkopojums	73

IEVADS

Arvien biežāk speciālisti pauž viedokli par to, ka pieaug to bērnu skaits, kuriem ir nepilnīga valodas attīstība. Bērni sāk runāt vēlāk, daudziem bērniem nepieciešama logopēda palīdzība. Arī diplomdarba autores personīgā pieredze un vērojumi, strādājot pirmsskolas izglītības iestādē, to apliecina. Kaut arī lielākā daļa bērnu valodu un runu apgūst bez ievērojamām grūtībām, ir bērni, kuriem salīdzinājumā ar viņu vienaudžiem, ir kavēta valodas attīstība un runas traucējumi.

Svarīgi ir pievērst uzmanību bērna valodas attīstībai jau agrīnā vecumā, lai laikus konstatētu nepilnības un novērstu iespējamās valodas sistēmas traucējumus turpmākajos attīstības posmos, jo valodas attīstība ir saistīta ar intelektuālo un sociālo attīstību.

Bērnām, kurām ir nepilnīga valodas attīstība, ir apgrūtināta saskarsme ar vienaudžiem un pieaugušajiem, ir problēmas ar mācību programmas sekmīgu apguvi (Tūbele, 2002).

Pamatojoties uz iepriekš minēto, diplomdarba autore uzskata, ka viens no pirmsskolas pedagoga uzdevumiem ir mērķtiecīga bērnu valodas attīstības veicināšana, tāpēc arī tika izvēlēta **tēma** „Teatrālo rotaļu izmantošana valodas attīstības veicināšanā 2-3 gadus veciem bērniem”.

Vadošais aktivitātes veids pirmsskolā ir rotaļa (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām, 3. daļa). Rotaļdarbībā bērns mācās, apgūst dzīvei nepieciešamās zināšanas, prasmes un iemaņas, tai skaitā arī valodas prasmes. Teatrālā rotaļa ir viens no rotaļu veidiem, kas tiek izmantots pirmsskolas mācību procesā.

Šī pētījuma **mērķis** ir izziņāt teatrālo rotaļu izmantošanas iespējas 2-3 gadus vecu bērnu valodas attīstības sekmēšanā pirmsskolā. Mērķa īstenošanai autore izvirzīja šādus **pētījuma uzdevumus**:

- 1) apkopot un izpētīt teorētiskās nostādnes par valodu, 2-3 gadus vecu bērnu valodas attīstības īpatnībām;
- 2) apkopot teorētiskās nostādnes par rotaļu, izziņāt teatrālo rotaļu būtību un izveidot teatrālo rotaļu kopu;
- 3) veikt empīrisko pētījumu pirmsskolas izglītības iestādē, pētījuma grupā iekļaujot 2-3 gadus vecus bērnus;
- 4) apkopot un analizēt pētījumā iegūtos rezultātus.

Pētījuma objekts: Teatrālās rotaļas pirmsskolas pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma priekšmets: 2-3 gadus vecu bērnu valodas prasmes.

Pētījuma jautājums: Kādas ir teatrālo rotaļu izmantošanas iespējas pedagoģiskajā procesā 2-3 gadus vecu bērnu valodas prasmju attīstības veicināšanā?

Pētījums tika izstrādāts, balstoties uz D. Dzinteres, I. Stangaines, D. Lieģenieces, H. Mogela (H. Mogel), S. Tūbeles, G. Svences, U. Helrungas (U. Hellrung) u.c. autoru atziņām.

Pētījumā tika izmantotas šādas **metodes**:

Teorētiskā- teorētiskās literatūras analīze pētījuma tēmas aspektā;

Empīriskās:

dokumentu izpēte,

pedagoģiskā novērošana,

pedagoģiskā izmēģinājumdarbība,

statistiskā datu apstrādes metode un

salīdzinošā analīze.

Pētījuma bāze: X pirmsskolas izglītības iestādes 7 grupas bērni vecumā no 2-3 gadiem.

1. TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES PAR VALODAS ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANU 2-3 GADUS VECIEM BĒRNIEM

1.1. Valodas jēdziena skaidrojums

Kas ir valoda un ko tā sevī ietver, nemaz nav iespējams viennozīmīgi un vienkārši definēt, kā tas sākumā varētu šķist, kaut ir skaidrs, ka valoda ir tikai cilvēkam piemītošs fenomens, kas to padara atšķirīgu no citām dzīvām būtnēm. Cilvēka un cilvēku sabiedrības vēsturiskās attīstības procesa gaitā pakāpeniski ir radusies arī valoda, kas ir skatāma mijiedarbībā ar cilvēka domāšanu, gribu, sajūtām, iztēli un cilvēka psihisko dzīvi kopumā (Golubina, 2007).

„Valoda ir materiāls mūsu domāšanai un darbības plānošanai, valoda dod mums iespēju sazināties” (Mendziņa, 2004, 20).

Cilvēks ir sociāla būtne, viņa iekšējā nepieciešamība, dabiskā vajadzība ir būt saskarsmē ar citiem cilvēkiem, veidot ar tiem attiecības, komunicēt. Tieši šī vajadzība pēc saskarsmes ir uzskatāma par galveno iemeslu, kāpēc cilvēkiem radās vajadzība pēc komunikācijas ar citiem cilvēkiem vārdiskā veidā (Lieģeniece, Nazarova, 1999). Saskarsme ir mijiedarbība starp cilvēkiem un šī savstarpējā mijiedarbība būtībā notiek visu laiku, jau no bērna piedzimšanas, kad viņš ienāk šajā pasaulē un kļūst par tās daļu. D. Markus uzskata, ka tas, kā pat pavisam mazs bērns cenšas sev piesaistīt apkārtējo uzmanību un kaut ko pavēstīt, ir kā apliecinājums tam, ka cilvēkiem piemīt iekšēja vēlme un nepieciešamība paust emocijas, izteikt savas domas, kaut ko pastāstīt apkārtējiem, apspriest, pārliecināt, dalīties pieredzē u.tml. Sazināšanās funkcija ir viena no svarīgākajām valodas funkcijām (Markus, 2003). Tāpēc valoda ir cieši saistīta ar cilvēku savstarpējo saskarsmi.

A. Ļubļinska valodu definē kā sabiedrisku parādību. Cilvēkiem, sadarbojoties vienam ar otru, rodas nepieciešamība sazināties un izteikties vārdiski (Ļubļinska, 1979).

Cilvēki viens ar otru kontaktējas, lai sazinātos, saprastos, lai apmainītos ar informāciju. Saziņas process nav iedomājams bez valodas, balss, mīmikas un žestiem. Savstarpējā komunikācijā cilvēki izmanto tiem piemītošās spējas ar artikulētu skaņu palīdzību veidot vārdus, no vārdiem veidot teikumus, no teikumiem saturisku, loģisku stāstījumu. Tieši tāpat tikai cilvēki spēj papildus verbālai valodai izmantot neverbālo komunikāciju- atbilstošu sejas mīmiku, žestus (Bunse, Hoffschildt 2014). Arī V. Rūķe-Draviņa vērš uzmanību uz to, ka bērns saziņas procesā izmanto gan verbālos, gan neverbālos izteiksmes līdzekļus, ka bieži vien bērna valodisko izteiksmi pavada un papildgūtina atbilstošs žests. Nereti bērns runātā vārda vietā izlīdzas ar žestu vai kustību (Rūķe-Draviņa, 1992).

„Runu no valodas nav iespējams nodalīt” (Lieģeniece, Nazarova, 1999, 31). Jēdzieni *valoda* un *runa* ļoti bieži tiek lietoti kā sinonīmi, jo nenoliedzami, ka valoda un runa ir savstarpēji cieši saistītas, gan savā vēsturiskajā attīstībā, gan ikdienā. Tomēr valodnieku redzējums liek nošķirt šos abus jēdzienus, jo to atšķirību nosaka funkcija (Mendziņa, 2004).

Pēc valodnieka, modernās lingvistikas pamatlicēja Ferdinanda de Sosīra (Ferdinand de Saussure) valodas koncepcijas- valoda (*langue*) un runa (*parole*) jāskata nošķirti. Valoda- tā ir zīmju sistēma, pastāvoša sabiedrības kopumā (kolektīvā), bet runa ir individuāla- šīs zīmju sistēmas lietojums, tātad cilvēka valodas realizācija (Bunse, Hoffschilt, 2014). Arī M. Kūle un R. Kūlis, runājot par F. de Sosīra valodas koncepciju, ir akcentējuši, ka zinātnieka F. De Sosīra skatījumā valodai ir divējāda daba, ka viņš valodu kā zīmju sistēmu (*langue*) un runu (*parole*) jeb valodas lietojumu skata šķirti (Kūle, Kūlis, 1996). 1.1. tabulā atspoguļots M. Kūles un R. Kūļa dotsais F. Sosīra valodas un runas pretstatījums.

1.1.tabula

Valodas un runas pretstatījums (Kūle, Kūlis, 1996, 553)

<i>Valoda ir</i>	<i>Runa ir</i>
sociāla, to saprot visi sabiedrības locekļi	individuāla, realizējas konkrētā izteikumā
virtuāla, iespējama, potenciāla	aktuāla, lietota noteiktā situācijā
abstrakta, vispārinoša	konkrēta, noteiktu situāciju raksturojoša
kods, kas satur vispārējus principus	izteikums, kas izmanto noteiktu kodu
vispārēja norma	individuāls izteiksmes stils
sinhrona	diahrona
sistēma	sistēmas realizācija
radoša	jau radīto struktūru lietošana

Lai varētu definēt valodas jēdzienu, tas noteikti ir jāskata kontekstā, kādā šis konkrētais jēdziens tiek lietots, jo jēdziena *valoda* semantiskās nozīmes var būt dažādas. Valoda var būt gan kā artikulētu zīmju sistēma, kas raksturīga kādai konkrētai nācijai, gan kā runa.

Iepazīstoties ar valodas jēdziena definējumiem, kas rodami šādās terminu skaidrojošās vārdnīcās: Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca (2007), Latviešu valodas vārdnīca (1998), Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca (2011), Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca (2012), Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca (2000), darba autore, apkopojot vārdnīcās dotos jēdziena definējumus, izdala šādus galvenos *valodas* jēdziena skaidrojumus:

- valoda ir cilvēka kā sabiedriskas būtnes pazīme;

- valoda ir artikulētu zīmju sistēma, ko cilvēki lieto, lai cits ar citu sazinātos, lai formulētu un izteiktu savas domas runas un rakstu formā, lai fiksētu, saglabātu, nodotu informāciju;
- valoda ir skaņu, leksikas, gramatisko līdzekļu sistēma;
- valodai ir runas, rakstu un žestu forma, kas atšķiras pēc satura, struktūras un saziņas kanāla (vizuālais vai audiālais);
- valodas galvenās funkcijas: komunikatīvā jeb saziņas funkcija, kognitīvā jeb izziņas funkcija, domāšanas funkcija.

Valoda ir sarežģīta un kompleksa sistēma, kas cilvēkam jāapgūst. Jau pirmsskolas vecumā bērni patiesībā ir apguvuši gana daudz no šīs sarežģītās sistēmas- valodas. Bērns jau ir apguvis daudzus vārdus, kurus attiecīgās situācijās saprot un spēj izmantot savā vārdiskajā darbībā, lielāko daļu no tiem prot arī pareizi izrunāt. Tas nozīmē, ka bērns pirmsskolas vecumā prot ne tikai veidot visas skaņas, bet patiesībā viņam jau ir izveidojusies sapratne, kā tās mūsu valodā iespējams kombinēt. Šajā dzīves posmā bērni iemācās, kā no vārdiem veidot teikumus, apgūst galvenos gramatikas likumus un sakarības (Hellrung, 2012).

Cilvēks nedzīvo izolēti no sabiedrības, valoda cilvēkam ir nepieciešama, lai sazinātos, izteiktu savas domas, lai saprastu citus, lai tiktu saprasts. Valoda ir jāapgūst. Valodas attīstība ir ļoti cieši saistīta ar cilvēka personības attīstību. Autore uzskata, ka pirmsskolā valodas apguvei, valodas attīstības veicināšanai ir būtiska nozīme, jo bez valodas bērns nespēs saprasties ar citiem grupas bērniem un pieaugušajiem, nespēs izteikt ne savas domas, ne vēlmes un vajadzības, saskarsme ar apkārtējiem būs apgrūtināta.

1.2. Valodas attīstības vispārīgs raksturojums

Valodai ir ļoti liela loma bērna psiholoģiskajā attīstībā, jo tā realizē noteiktas funkcijas- komunikatīvo, vispārinošo, regulējošo. Sekmējot bērna valodas attīstību, tiek veidota bērna attieksme pret apkārtējo pasauli (Golubina, 2007). Psiholoģijā un pedagoģijā veiktie pētījumi norāda, ka īpaša uzmanība jāpievērš bērna runas un valodas sistēmas attīstībai, neatstājot to pašplūsmā, tāpēc valodas attīstību var uzskatīt par vienu no galvenajiem pirmsskolas izglītības iestādes uzdevumiem (Svence, 2007).

Pastāv uzskats, ka bērni jau pirms savas piedzimšanas ir apveltīti ar īpašām spējām, kas ir kā pamats valodas prasmju attīstīšanai, apgūšanai. Bērna valodas attīstība nesākas ar viņa pirmo izrunāto vārdu, bet gan jau krietnu laiku pirms tam. Bērns pastāvīgi dzird mūsu valodas skaņas, savā veidā arī iepazīstas ar valodas struktūru, ne tikai tās dažādo skanējumu. Būtībā bērns nemitīgi apgūst un paplašina savas zināšanas par valodu, kaut arī līdz paša izrunātajiem vārdiem vēl tālu (Hellrung, 2012). Pēc filozofa un valodnieka N. Čomska (Noam Chomsky)

teorijas valodas spējas cilvēkam ir iedzimtas, cilvēks jau piedzimst ar kaut ko līdzīgu valodas mehānismam, valodas apguves ierīcei, kas kalpo kā pamats saskarsmes un valodas darbības attīstībai. Cilvēka valodisko uzvedību rada un veido tieši valodas pieredze. Jebkuras izmaiņas maza bērna un tā galvenā aprūpētāja savstarpējā iedarbībā ietekmē valodu un domāšanu (Berliners, Geidžs, 1999).

I. Elnebijas skatījumā bērna valodas attīstība sākas ar brīdi, kad auglim ir attīstījusies spēja dzirdēt, t.i. ap grūtniecības sesto mēnesi. Tāpēc kontakta veidošana mātei ar savu vēl nedzimušo mazuli ir ļoti svarīga (Elnebija, 1992).

Bērns jau no piedzimšanas brīža atrodas saiknē ar savu piesaistes personu- galveno aprūpētāju, kas visbiežāk ir viņa māte. Jaundzimušais jau no sava mūža pašām pirmajām dienām spēj atpazīt mātes balsi, arī apkārtņē dzirdamās skaņas viņš spēj atšķirt- atšķir valodas skaņas no citām. Jau tik agrīnā vecumā viņam piemīt spēja uz valodas skaņām reaģēt, viņš par tām izrāda īpašu interesi, sniedz atgriezenisko saiti, vecumam raksturīgajā veidā- ir mierīgs vai raud u.tml. Runājot par valodas attīstību, tieši komunikatīvā pieredze, ko bērns gūst savas dzīves pirmajā gadā, ir ļoti nozīmīga viņa turpmākajā valodas attīstības procesā. Kaut arī bērns vēl nav iemācījies runāt, viņš ar pieaugušajiem kontaktējas, izmantojot žestus un vokalizāciju (Lieģeniece, Nazarova, 1999). Jau pirmajā dzīves gadā bērns iemācās, ka ar savu balsi iespējams pievērst apkārtējo uzmanību sev, kā rezultātā var tikt izpildītas kādas noteiktas viņa vēlmes, vajadzības. Un pats galvenais, ka bērnam parādās nojausma par to, cik liels spēks ir valodai un komunikācijai, ka šāda veida saziņa var būt ne tikai noderīga, bet arī aizraujoša, ka tā paver iespējas jaunām nodarbēm un rotaļām (Hellrung, 2012). Darba autore pievienojas autoru paustajiem uzskatiem, ka pats sākuma posms indivīda valodas attīstībā ir jau pirms dzimšanas un dzīves pirmajā gadā.

Katrs bērns ir īpašs, atšķirīgs no citiem gan pēc ārējā izskata, gan temperamenta, gan rakstura iezīmēm. Katra bērna personība ir unikāla un neatkarīga, kurai raksturīgs savs individuāls attīstības temps. Valodas attīstība ir viena no personības attīstības pamatkomponentēm. Nereti vecāki savus bērnus salīdzina ar citiem bērniem. Viņu valodas prasmes tiek salīdzinātas ar citiem tā paša vecuma bērniem, vecāki mēdz satraukties, ja viņu atvase nerunā tik skaidri un raiti kā kāds cits bērns tajā vecumā u.tml.

Mēdz būt tā, ka jaunāks bērns izceļas ar augstāka līmeņa valodas prasmēm, ar bagātāku vārdu krājumu nekā vecāks bērns (Golubina, 2007). Ir bērni, kas runā daudz, izteiksmīgi un aizrautīgi, viņu pasaules uztvere ir ļoti emocionāla, turpretī ir arī tādi, kuri runā maz, taču viņu izteikumi ir tieši un konkrēti. Bērna valodu ietekmē viņa individualitāte (Markus, 2007). S. Tūbele vērš uzmanību uz to, ka būtiski ir ievērot katra bērna unikalitāti un individuālās īpatnības. Pedagogam jābūt ziņošam un kompetentam daudzos jautājumos, jāpārzina dažādi

teorētiskie aspekti, lai varētu novērtēt bērna attīstību, īpaši runas attīstību (Tūbele, 2002). Diplomdarba autore pēc savas personīgās pieredzes darbā pirmsskolā ir novērojusi, ka diemžēl ir arī tādi pedagogi, kuri mēdz salīdzināt bērnus- viņu zināšanu un prasmju līmeni, vadoties tikai pēc bērnu vecuma, kas ir absolūti nepareizi. Par šo problēmu ir izteikusies arī V. Golubina, akcentējot, ka „jaunais pedagogs ne vienmēr spēj ņemt vērā arī attiecīgā vecumposma bērnu psihofizioloģiskās attīstības īpatnības, temperamenta iezīmes (...). Ne vienmēr jaunais pedagogs prot rēķināties ar faktu, ka vienāda vecuma bērnu attīstības līmeņi bieži vien ir atšķirīgi un prasa individuālu pieeju to attīstības pozitīvai virzīšanai” (Golubina, 2007, 11). Bērniem, kuri ir identiski vienā vecumā, var būt atšķirīgs attīstības līmenis. Bērna individuālais attīstības temps un dinamika ir svarīgi faktori, kas jāņem vērā, lai veiktu secinājumus par viņa attīstību, tai skaitā valodas attīstību. Sistemātiska un mērķtiecīga bērna attīstības novērošana ir vēlama ģimenē un nepieciešama pirmsskolas pedagoģiskajā mācību procesā. Spriest par bērna valodas attīstību un tās atbilstību vispārpieņemtajām normām iespējams tikai gadījumā, ja tiek veikta mērķtiecīga novērošana. Lai tas būtu objektīvi izdarāms, noteikti jābūt izpratnei un zināšanām par galvenajiem bērna valodas attīstības etapiem.

Bērna valodas attīstībā tiek izdalīti vairāki posmi. Analizējot teorētisko literatūru, var secināt, ka, autori, raksturojot bērna valodas attīstības posmus, tos iedala dažādi. Tas atkarīgs no izvēlēta valodas attīstības sākuma kritērija, pēc kura iedalījums tiek veikts. Parasti tas ir laiks ap viena gada vecumu, kad bērns sāk izrunāt pirmos vārdus, kurus viņš izrunāt iemācījies nevis tikai atdarināšanas procesa rezultātā, bet lieto tos, jo ir izveidojusies izpratne par šo atsevišķo vārdu nozīmi (Trautner, 1997).

Par pirmsvalodas fāzi bērna valodas attīstībā tiek uzskatīts posms līdz bērna vārdiskajai darbībai, t.i. periods, kad bērns vēl nerunā, bet saziņā izmanto vokalizāciju, žestus, kustības. Pētījumi pierāda, ka komunikācija starp bērnu un pieaugušo, stimulējot bērna žestu aktivitāti, ir ļoti svarīga turpmākajā bērna valodas attīstībā, jo intensīva žestu valodas vingrināšana veicina visu kognitīvo procesu veiksmīgu attīstību, un kognitīvie procesi nenoliedzami ir cieši saistīti ar valodas attīstību (Lohaus, Vierhaus, 2013). Šī valodas attīstības perioda beigās attīstās valodas izpratne. Bērns sāk saprast vārdu nozīmes, saprot, ko pieaugušais saka, piemēram, spēj atrast kādu noteiktu pieaugušā nosauktu rotaļlietu (Lieģeniece, Nazarova, 1999). Dominējošā ir bērna spēja saprast apkārtņē dzirdamo vārdu nozīmes, nevis spēja šos vārdus apzināti lietot savā aktīvajā runā (Trautner, 1997).

Šis posms ir nozīmīgs ar to, ka notiek sagatavošanās aktīvajai runai. Secība, kādā tā notiek ir šāda: redzes un dzirdes koncentrācija, skaņu uztveršana, valodas izpratne, dūdošana, lallināšana, pirmais vārds (Lieģeniece, Nazarova, 1999).

D.C. Berliners un N.L. Geidžs ir izdalījuši šādas valodas attīstības stadijas: viena vārda stadija, divu vārdu stadija, vairāku vārdu stadija un metalingviskā apzināšanās (Berliners, Geidžs, 1999).

Viena vārda stadija tiek uzskatīta par bērna valodas sākumu. Parasti bērns pirmos vārdus sāk izrunāt apmēram gada vecumā, kaut arī tas var būt pat ar dažu mēnešu atšķirību, tātad par bērna valodas sākumu var uzskatīt bērna dzīves pirmā gada otro pusi (Trautner, 1997). Šajā valodas attīstības stadijā bērns savā runā sāk lietot atsevišķus apzinātus vārdus, kuriem ir jēdzienisks saturs. Vārda krājuma pamatā visbiežāk ir dažādu priekšmetu nosaukumi un darbības vārdi. Tā kā šajā vecumā bērns tikai sāk apgūt vārdus, un viņam vēl nav izveidojusies pilnīga izpratne par vārdu īsto nozīmi, vārdu nozīmes tiek vispārinātas, piemēram, vārds bumba var tikt lietots kā apzīmējums visiem citiem priekšmetiem, kuri ir apaļi (Berliners, Geidžs, 1999). Bērns vēl neizprot ne kopsakarības, ne atsevišķās nianšes, tikai atsevišķas lietas, tāpēc vārdu nozīmju izpratnes līmenis ir zems (Svence, 1999). Gada vecumā izrunātie atsevišķie vārdi var ietvert sevī teikuma nozīmi, piemēram, vārds mamma var apzīmēt teikumu „Mamma, es gribu ēst” (Elnebiņa, 1992). Tas nozīmē, ka bērna izteiktais viens vārds savā būtībā ir līdzvērtīgs pieaugušo veidotajiem teikumiem.

Divu vārdu stadijā bērns savā runā sāk izmantot divu vārdu kombinācijas, parasti tas ir ap 1,5-2 gadu vecumu. Šajā laikā bērns sāk apgūt arī saistvārdus (piemēram, vēl, nav) un kombinē tos ar citiem vārdiem. Aktīvajā vārdu krājumā parādās īpašības vārdi, pirmie bērna runā parasti ir tie, kas apzīmē lielumu, krāsu vai ir attiecināmi uz jūtām, piemēram, mīļš bērns (Berliners, Geidžs, 1999).

Par jaunu valodas attīstības pakāpi var uzskatīt vairāku vārdu virknes, kurās atspoguļojas gan semantiskas, gan sintakses zināšanas. Parādās tāds gramatiskais elements kā vārda galotne, bērns mācās lietot vārdus atbilstošos locījumos. Sākot ar bērna trešo dzīves gadu strauji paplašinās viņa aktīvais vārdu krājums, pakāpeniski palielinās teikumu apjoms, teikumu uzbūve bērna valodā kļūst sarežģītāka. Izmaiņas vārdu krājumā ir vērojamas ne tikai saistībā ar vārdu krājuma paplašināšanos. Ja līdz šim vārdu krājumā dominējošie bija lietvārdi, pēc tam arī īpašības vārdi un darbības vārdi, tad šajā valodas attīstības stadijā ir vērojams apstākļa vārdu, vietniekvārdu, prievārdu un konjunkciju pieaugums (Trautner, 1997). Interesanti, ka šajā valodas attīstības stadijā bērni valodu lieto ļoti radoši, īpašu prieku tiem sagādā dažādas vārdu spēles. Piemēram: Es staigāju ar plikām čībām; Govs pārlēca pāri mēnesim. Šāda veida rotaļāšanās ar valodisko sistēmu ir svarīga, jo tas ir viens no veidiem kā bērns iegūst vajadzīgo pieredzi savai turpmākajai attīstībai (Berliners, Geidžs, 1999).

Apmēram sešu gadu vecumā bērna runā notiek pāreja uz sakarīgās un izteiksmīgās runas lietojumu. Bērns sāk apgūt vēl komplicētākas gramatiskās struktūras, parādās iekšējā

runa, valodas attīstība ir tādā stadijā, ka bērns sāk mācīties izmantot runu savas darbības plānošanā un regulācijā (Lubļinska, 1979). Valodas attīstība progresē, turpmāk viss iepriekš apgūtais pilnveidojas. Skolas vecumā valodas attīstības pamatā ir tās gramatisko likumu un kopsakarību mācīšanās (Trautner, 1997).

„Metalingvistiskā apzināšanās ir spēja domāt apzinīgā līmenī un runāt par skaņām vārdos, par vārdu kārtību teikumos (mutiski vai rakstos), un par tādu valodas formu izvēli, kas vislabāk der attiecīgas nozīmes izteikšanai” (Berliners, Geidžs, 1999). Šī spēja ir nepieciešama, lai veidotos sapratne par dažādām niansēm valodas lietojumā, metaforām u.tml. Ja tiek izkopta metalingvistiskā apzināšanās, skolēns iegūst prasmi darboties ne tikai ar esošo, bet arī ar iespējamo informāciju. Valodas attīstība atklājas pavisam citā- augstākā līmenī (Berliners, Geidžs, 1999).

Pamatojoties uz autoru paustajām atziņām par valodas attīstību, var secināt, ka cilvēka valodas attīstība sākas jau pirms viņa piedzimšanas, un turpinās visu turpmāko dzīvi, tātad valodai ir raksturīga pastāvīga attīstība. Pieaugušajiem ir svarīgi pievērst uzmanību bērna valodas attīstībai jau no viņa pirmās dzīves dienas, veidojot ciešu emocionālo kontaktu ar bērnu, sniedzot mīlestību, glāstus, un sarunājoties. Var uzskatīt, ka priekšnoteikums bērna valodas sekmīgai attīstībai ir vispusīga personības attīstība.

1.3. 2-3 gadus vecu bērnu valodas attīstības īpatnības

Pastāv uzskats, ka bērna pirmie trīs gadi ir ļoti svarīgs posms personības attīstībā. Psihologi to sauc par agrīno bērnību, un tieši šim vecumposmam būtu jāvelta vislielākā uzmanība. Šajā laikā sākas bērna atmiņas, uztveres, uzmanības un domāšanas attīstība, kas arvien vairāk sāk līdzināties pieauguša cilvēka raksturīgajām īpatnībām. Ap 2-3 gadu vecumu sāk veidoties ES koncepcija, attīstās bērna pašapziņa, saskarsmes iemaņas un runa (Svence, 1999). V. Rūķe-Draviņa pauž viedokli, ka pirmos četrus dzīves gadus var uzskatīt par visnozīmīgāko posmu cilvēka valodas attīstībā, jo tieši šajā laika posmā izveidojas indivīda valoda, veidojas pirmie priekšstati par valodas sistēmu kopumā (Rūķe-Draviņa, 1992).

Bērns ir iemācījies izrunāt pirmos apzinātos vārdus, viņam ir izveidojusies izpratne par atsevišķu vārdu nozīmi, tāpēc secīgs valodas attīstības turpinājums ir 2-3 vārdu kombināciju veidošana. Kaut arī dominējošais ir pasīvais vārdu krājums, tātad bērns saprot vairāk, nekā spēj vārdiski izteikties, strauji pieaug arī aktīvais vārdu krājums. Piemēram, G.Svence apgalvo, ka 2 gadu vecumā pasīvais vārdu krājums ir pat 3 reizes lielāks nekā aktīvais (Svence, 1999). D. Lieģeniece un I. Nazarova, pētot bērna valodas attīstības procesu, akcentē, ka tieši pēc 2 gadu vecuma parasti ir vērojamas būtiskas izmaiņas valodas attīstībā, kas tiek

saistītas ar vārdu krājuma paplašināšanos, piemēram, ja ap 2 gadu vecumu tā apjoms ir 200-300 vārdu, tad trešajā dzīves gadā vārda krājuma apjoms palielinās aptuveni no 1200 līdz 1300 vārdiem, tāpēc saziņas procesā bērns arvien vairāk izmanto aktīvo runu (Lieģeniece, Nazarova, 1999). Tiek uzskatīts, ka visstraujākais vārdu krājuma apjoma pieaugums notiek laikā no divarpus līdz 3 gadiem (Elnebija, 1992). Paplašinoties vārdu krājumam, bērns plašāk savā runā vārdus sāk kombinēt, veidojot teikumus. Piemēram, I. Elnebija pauž viedokli, ka divgadīga bērna valodas attīstībā raksturīgākais ir tas, ka, lai arī viņš vairāk klausās un atdarina, savā runā veido 2 vārdu teikumus, arī spēj pajautāt, piemēram: „Kas tas?”. Savukārt ap 3 gadu vecumu, kad bērnam jau ir izveidojies plašāks vārdu krājums, bērns savā runā teikumus veido, kas sastāv no 3-4 vārdiem (Elnebija, 1992).

Kad bērns ir sasniedzis 2 gadu vecumu, viņš sāk par visu pastiprināti interesēties, pasaules izziņāšana un savas intereses apmierināšana notiek caur taktīlo, redzes un dzirdes uztveri. Kā vienu no valodas iezīmēm, kas raksturīga šajā vecumā, jāmin aktīvā jautājumu uzdošana, kas parādās bērna runā. To mēdz dēvēt arī par *kāpēcīšu* vecumu. Ar jautājumu palīdzību bērns ne tikai paplašina savas vispārīgās zināšanas, noskaidro, atklāj nezināmo, bet šī aktīvā jautāšana veicina arī bērna vārdu krājuma attīstību. Nereti šis *kāpēcīšu* periods pieaugušos ļoti nogurdina, jo nemitīgi jāsniedz atbildes uz bērna uzdotajiem jautājumiem, taču ir svarīgi, lai pieaugušais ir aktīvs bērna sarunu biedrs (Hellrung, 2012). G.Svence apgalvo, ka saskarsme ar bērnu ir ļoti svarīga, jo runas attīstība bez saskarsmes nav iedomājama (Svence, 1999).

Mēdz būt tā, ka bērns, kurš ir apguvis valodas prasmes tādā līmenī, ka spēj sarunāties, prot savā runā veidot teikumus, jautāt, nereti uz jautājumiem neatbild. G. Svence šo iezīmi ir akcentējusi kā tipisku bērnam ap 3 gadu vecumu (Svence, 1999).

Šajā laikā bērna valodas attīstībā notiek kas ļoti būtisks- bērns atklāj, ka tieši ar valodas palīdzību ir iespējams iepazīt, izprast pasauli un visu tajā notiekošo. Bērnam ir svarīgi, lai pieaugušajam viņa apkārtējās pasaules jaunatklājumi būtu tik pat nozīmīgi, cik pašam, lai ir kāds, ar kuru dalīties savās idejās, domās (Hellrung, 2012).

Agrīnās bērnības vecumposmā bērniem mēdz būt īpatnējs vārdu krājums, jo bērni lietām piešķir īpašus apzīmējumus, kas atšķiras no ierastajā valodā lietotajiem, piemēram, ņammāt, čučēt u.c. Tāda valoda tiek dēvēta arī par mazzērnā valodiņu jeb „aukļu valodu” (Svence, 1999).

Skatot bērna valodas attīstības tipiskākās iezīmes gramatikas aspektā, raksturīgākais ir tas, ka teikumi pēc to uzbūves kļūst komplicētāki- bērns sāk veidot saliktus teikumus, jo bērna valodā parādās palīgvārdi. Bērns sāk mācīties arī pareizu dzimtes lietojumu. Kaut arī dzimtes apgūšanā vēl vērojamas grūtības, parasti lietvārdu galotņu lietojums ir korekts. Bērnam

veidojas prasme lietvārdu saskaņot ar īpašības vārdu, kā arī viņš savā valodā sāk lietot divdabjus. Bērns aktīvi lieto darbības vārdus, tai skaitā atgriezeniskos darbības vārdus. Interesanti ir tas, ka šajā vecumā bērna valodā novērojami dažādi vārdu darinājumi, kas neatbilst gramatikas normām, piemēram, dziedāties, sēdēties u.c. Līdz ar ES koncepcijas veidošanos- sevis kā personības apzināšanos, raksturīgs ir personvārdu un piederības vietniekvārdu lietojums. Fonētikā visbiežāk problēmas vērojamas skaņu *č, š, ž, c, dz* un *dž* izrunā (Hadaņonoka, 2014).

Strauji pieaugot runas aktivitātei, trešajā dzīves gadā ir vērojams arī tas, ka bērns savu runu sāk daudzveidīgāk pielietot. Vārdiski bērns izsaka ne tikai savas domas, vēlmes, u.tml., bet arī spēj runāt īsus dzejolišus, atstāstīt īsas pasakas, stāstiņus. Paralēli valodas attīstībai attīstās arī jēdzieniskā domāšana. Vairums bērnu 2-3 gadu vecumā izrāda interesi par literārajiem darbiem, labprāt klausās pieaugušā stāstītas vai priekša lasītas pasakas un stāstus, nereti vēlas, lai pieaugušais pasaku vai stāstu atkārtotu. Tas veicina ne tikai vārdu krājuma palielināšanos, bet arī palīdz iepazīt literāro valodu, sekmē pozitīvas attieksmes veidošanos pret literatūru kopumā (Lieģeniece, Nazarova, 1999).

Apkopojot autoru sniegtos 2-3 gadus vecu bērnu valodas raksturīgāko īpatnību atspoguļojumus, var secināt, ka šis ir nozīmīgs vecumposms bērna valodas attīstībā, jo šis ir laiks, kad strauji paplašinās vārdu krājums, veidojas bērna individuālā runa, bērns sāk aktīvi iesaistīties sarunā, uzdodot jautājumus, veidojot gramatiski komplikētākus teikumus.

1.4. Paņēmienu un metožu valodas attīstības veicināšanai

Kā tika noskaidrots iepriekš, pieaugušajam ir būtiska loma bērna valodas attīstībā, jo jau no bērna dzīves pirmajām dienām, atrodoties saskarsmē ar pieaugušo, veidojas pamati bērna valodas tālākai attīstībai. Sākotnēji tā ir bērna māte vai cita piesaistes persona, kas sniedz bērnam mīlestību, ķermeņa kontaktu, runā ar viņu, stāsta u.tml., tādējādi sekmējot valodas attīstību, taču pēc tam, bērnam nonākot pirmsskolas izglītības iestādē, pedagogs ir tas, kurš ir pastāvīgā saskarsmē ar bērnu un kura uzdevums ir pievērst uzmanību bērna valodas attīstībai, tās veicināšanai, valodas sistēmas iespējamo nepilnību savlaicīgai identificēšanai un to novēršanai.

R. Boša uzsver, ka darbs, kas pirmsskolas pedagogam jāiegulda bērnu valodas attīstīšanā nav vienkāršs, tas ir diezgan sarežģīts un ir veicams nepārtraukti- gan nodarbību laikā, gan pārējā laikā, kad nodarbības netiek organizētas. Diplomdarba autore piekrīt R. Bošas paustajam viedoklim, ka katram pirmsskolas pedagogam jābūt pietiekoši zinošam valodas jomā, pašam jāprot literāri un gramatiski pareizi runāt, lai mācītu bērnus, attīstītu viņu

runas prasmes. Pats būtiskākais, svarīgākais un, var pat apgalvot, ka primārais faktors bērnu valodas attīstīšanā ir pieaugušā valodas paraugs, ko bērni apgūst, atrodoties ar viņu nepārtrauktā saskarsmē (Boša, 1999).

Bērna valodas attīstības veicināšanā pedagogam ir būtiski ievērot šādus pamatprincipus:

- radīt bērnam vēlmi sarunāties, akcentu liekot tieši uz dialogiskās runas veicināšanu;
- sarunājoties ar bērnu, papildus verbālajai valodai jāiekļauj adekvāti neverbālie saziņas līdzekļi- žesti, mīmika, ķermeņa valoda;
- sarunas laikā ar bērnu veidot acu kontaktu;
- svarīga ir aktīva klausīšanās;
- uzdot bērnam atvērtus jautājumus;
- tieši nenorādīt uz bērna kļūdām viņa runā, bet atkārtot bērna teikto fonētiski un gramatiski korektā formā (Bunse, Hoffschildt, 2014). Pēc iepriekš minētā var secināt, ka ir svarīgi, lai pieaugušais velta bērnam uzmanību, ieklausās viņa teiktajā, lai pedagogs, sarunājoties ar bērnu, spēj radīt viņā sajūtu, ka ir līdzvērtīgs sarunu biedrs.

Analizējot pedagoģisko literatūru, apkopojot dažādu autoru teorētiskās nostādnes par bērnu runas attīstīšanu, autore secina, ka kā galvenie tiek minēti šādi runas attīstīšanas virzieni: skaņu izrunas kultūras veidošana, vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana, gramatiski pareizas runas veidošana un stāstītprasmes mācīšana (Kaņepēja, 2003).

Skaņu izrunas veidošanā būtiski ir vingrināt artikulācijas aparātu, rotaļnodarbībās iekļaujot dažādus skaņu izrunas vingrinājumus valodas skaņu pareizai izrunai, vingrināt balss attīstību- tempu, skaļumu, intonāciju. Vārdu krājuma paplašināšanu sekmē apkārtnes iepazīšana, literatūras izmantošana mācību procesā, dažādi didaktiskie vingrinājumi un rotaļas, tās pašas metodes izmantojamas arī, lai veicinātu gramatiski pareizas runas veidošanos. Stāstītprasmes veidošanā būtiska loma ir pedagoga prasmei veidot sarunu ar bērnu, jo tieši pedagoga paraugs ir viens no paņēmieniem, kas veicina bērna stāstītprasmes attīstību (Kaņepēja, 2003).

Attīstot bērnu valodas prasmes katrā no iepriekš minētajiem virzieniem, pedagogam ir jāizvirza attiecīgi uzdevumi, ņemot vērā bērnu vispārējās vecumposma attīstības īpatnības, kā arī katra bērna individuālās attīstības līmeni un spējas (Kaņepēja, 2003). Bērnu valodas attīstību iespējams sekmēt, iekļaujot pedagoģiskajā mācību procesā daudzveidīgas rotaļas, kuras veicina runas attīstību- didaktiskās, tautas rotaļas, rotaļas ar inscenējuma elementiem (teatrālās rotaļas), lomu sižeta rotaļas, arī dzejoļus, tautasdziesmas, skaitāmpantus (Kaņepēja, 2012).

Lai sekmīgi noritētu bērnu runas attīstīšana, ir svarīgi nodrošināt tādas apstākļus, kuros bērns varētu aktīvi darboties, jo aktīvā darbībā bērns izzina apkārtējo pasauli, iepazīstas ar tās

norisēm. Pirmsskolā kā galvenā mācību metode tiek izmantota rotaļa. Caur rotaļu bērns mācās, tātad arī apgūst valodas prasmes. Tas nozīmē, ka, lai sekmētu bērnu valodas attīstību, pedagoga uzdevums ir organizēt rotaļnodarbības, iekļaujot tajās visus iepriekš minētos galvenos valodas prasmju attīstīšanas virzienus- skaņu izrunas kultūras veidošanu, vārdu krājuma paplašināšanu un aktivizēšanu, gramatiski pareizas runas veidošanu un stāstītmācīšanu.

2. TEATRĀLĀS ROTAĻAS KĀ VIENS NO ROTAĻU VEIDIEM

Šajā nodaļā autore apskatīs rotaļas jēdziena skaidrojumus teorētiskajā literatūrā, izziņās rotaļas būtību, kā arī sniegs ieskatu par rotaļu veidiem, par teatrālo rotaļu kā vienu no tiem, lai atklātu būtiskāko, kas raksturo teatrālo rotaļu.

2.1. Rotaļas jēdziens un būtība

Rotaļa kā darbības veids visspilgtāk izpaužas tieši bērnībā, taču arī vēlākos gados cilvēks neiztiek bez šī darbības veida (Stangaine, 2015).

Rotaļu mēdz dēvēt arī par bērnības valodu, jo tieši ar rotaļas palīdzību bērns mācās komunicēt un sadarboties ar apkārtējiem, pauž savu attieksmi, vēlmes un vērtības (Stangaine, 2015). Bērnība ir cilvēka dzīves sākums, tas ir vecuma posms, kad veidojas attiecības, gan pret sevi, gan līdzcilvēkiem, pret darbu, dabu. Tieši bērnībā notiek visstraujākā cilvēka attīstība, veidojas viņa personība (Dzintere, Stangaine, 2005). Ne tikai dažādās ikdienas sadzīves situācijās, darbā un dabā, bet arī rotaļās notiek gan pasaules izziņāšana, gan sevis veidošana (Lieģeniece, 1992).

Kaut arī *rotaļa* kā jēdziens katram šķiet saprotams un pamatā tiek saistīts ar cilvēku un viņa bērnību, teorētiskajā literatūrā rodami dažādi jēdzienu definējumi un rotaļas aizsākumu meklējumi.

Piemēram, Nīderlandes vēsturnieks un kultūras filozofs J. Heizings (J.Huizinga) uzskatīja, ka rotaļa ir cilvēces kultūras pirmavots, īpaša kultūras forma. Heizinga skatījumā bez rotaļas nebūtu kultūras, jo viņš rotaļu uzlūkoja kā kultūras pamatelementu. Tātad šīs Heizinga teorijas pamatidejas būtība ir tā, ka rotaļu var uzskatīt par cilvēces kultūras primāro impulsu (Huizinga, 1997). Tomēr zinātnieks bija pārliecināts, ka rotaļas aizsākumi saistāmi ar dzīvnieku pasauli, dzīvnieku rotaļāšanos, kas būtībā neatšķiras no cilvēkbērnu rotaļas. Tātad rotaļa būtībā ir senāka par cilvēces kultūru (Freiheit, 2016).

Nepieciešamība pēc rotaļas kā procesa ir raksturīga visām dzīvām būtnēm. Rotaļa ir īpašs fenomens, kas apmierina dzīvās būtnes dabisko tieksmi pēc patstāvības, attīstības. Rotaļa ne tikai palīdz iepazīt apkārtējo pasauli, bet veido saikni ar to (Retter, 2003).

Rotaļa ar savu daudzpusību un atvērtību ir piesaistījusi daudzu nozaru zinātnieku, pedagogu, psihologu, sociologu u.c. uzmanību, jo rotaļa ir ceļš uz valodas apguvi, saskarsmes prasmju veidošanu, dažādu sabiedrībā pieņemto morāles normu, praktisko un intelektuālo darbības veidu apgūšanu (Stangaine, 2015).

Diplomdarba autore, pētot rotaļas jēdzienu teorētiskajā literatūrā, secina, ka tā definīcijas un skaidrojumi tiek dažādi formulēti. Autoresprāt, jēdziena *rotaļa* daudzveidīgie definējumi daļēji ir saistīti arī ar atšķirīgo valodu īpatnībām. Piemēram, vācu valodā gan rotaļa, gan spēle tiek apzīmēta ar vārdu *Spiel*, arī krievu valodā tiek lietots viens azīmējums-*uzpa*, savukārt angļu valodā ir divi vārdi *play* un *game*, tāpat latviešu valodā tiek lietoti vārdi *spēle* un *rotaļa*, ar kuriem bieži tiek apzīmētas vienas un tās pašas darbības (Stangaine, 2015).

Runājot par bērnu rotaļām, nereti latviešu valodā tiek lietoti apzīmējumi – rotaļa, rotaļāties, spēle, spēlēties, ar ko tiek saprastas dažādas bērnu darbības un nodarbes, piemēram, draiska skraidīšana pa pagalmu kopā ar citiem bērniem, slēpšanās vienam no otra, leļļu pārgērbšana, darbošanās ar klučiem utt. Arī pats bērns, atbildot uz jautājumu, ko viņš dara, visbiežāk sniedz atbildi, ka *rotaļājas* vai *spēlējas*, tā apzīmējot visdažādākās darbības, ar ko jāsaprot gan smilšu bēšana spainītī, gan ēdiena gatavošana u.tml. (Dzintere, Stangaine, 2005). Pētot jēdzienu *rotaļa* un *spēle* skaidrojumus vārdnīcās (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca (2000), Latviešu valodas vārdnīca (1998), Psiholoģijas vārdnīca (1999)), jāsecina, ka tie ir semantiski līdzīgi vārdi, taču to skaidrojumos ir nelielas atšķirības. Piemēram, spēlei raksturīgi ir noteikumi, savstarpēja sacensība, turpretī rotaļas jēdziena skaidrojums vairāk tiek saistīts ar brīvību bērna darbībā, uzsverot tās nozīmi bērna attīstībā. Tiek akcentēts, ka rotaļai ir izklaidējošs raksturs, raksturīga jaunrade (Stangaine, 2015).

I. Stangaine akcentē, ka vārds *rotaļa* netiek uzskatīts par zinātnisku jēdzienu, jo tas vēl nav zinātniski pamatots (Stangaine, 2015). Tāpat nav rasts zinātnisks pamatojums tam, pēc kā varētu strikti nodalīt vai noteikt, kad un kur rotaļa sākas un beidzas. Rotaļas būtības pētīšana kā process vēl mūsdienās netiek uzskatīts par pabeigtu (Freiheit, 2016).

Jāpiekrīt zinātnieka F. Boitendaika izteiktajai domai, ka tikai pats bērns vislabāk zina, kas ir vai nav rotaļa (Dzintere, Stangaine, 2005).

Rotaļa noris pati savā realitātē, kas nav tā realitāte, ar ko saprotam mūsu apkārtējās pasaules realitāti. Rotaļa uzbūvē savu īpašo un neatkārtojamo pasauli. Gūt aptuvenu priekšstatu par to, cik īsta, patiesa un svarīga bērnam ir viņa rotaļa, kad tās darbība ir bērna paša vadīta, viņa iekšējo impulsu izraisīta, nepiespiesta un visbiežāk arī priekpilna, var vienīgi novērojot no malas, kā bērni rotaļājas. Tomēr, lai arī cik uzmanīgi, nopietni, mērķtiecīgi mēs šo vērošanu veiktu, tā nespēj sniegt pilnīgu atklāsmi un izpratni par rotaļas būtību. Lai kā pieaugušais censtos iztēloties bērna darbības mērķus, nodomus un idejas, kas tiek realizētas rotaļas darbības procesā, rotaļa ir un paliek līdz galam neatklāta un noslēpumu saturoša darbība. Rotaļa ir vērsta uz pašu bērnu. Tas, ko bērni spēj radīt un izveidot savās rotaļās, ir viņu realitāte (Mogel, 2008).

Rotaļa ir vadošais bērnu darbības veids. Pedagoģiskajā un psiholoģiskajā literatūrā tiek akcentēts, ka tieši pirmsskolas vecumā rotaļai ir īpaši nozīmīga loma bērna attīstībā. Arī Noteikumos par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām ir uzsvērts, ka pirmsskolā galvenais bērna darbības veids ir rotaļa.

„Pirmsskolas vecumā rotaļai ir noteicoša un attīstoša loma, jo rotaļa šajā periodā ir bērna dzīves veids, bērna organizācijas platforma, kas attīsta un pilnveido viņa prātu. Rotaļa pirmsskolā ir bērna audzināšanas un attīstīšanas līdzeklis” (Golubina, 2007, 169). Savukārt D. Dzintere pauž atziņu, ka rotaļu var uzskatīt par nozīmīgu līdzekli, kas ievieš bērnu kultūras pasaulē, taču pirmsskolas izglītībā tam tiek pievērsts par maz uzmanības, akcents tiek likts uz rotaļu kā audzināšanas un socializācijas līdzekli. Viņa uzskata, ka tieši ar rotaļdarbību iespējams apgūt cilvēces un savas tautas kultūru. Rotaļu var uzskatīt par bērna dzīves pozīciju regulatoru (Dzintere, 2000).

Bērnībā rotaļai ir neaizstājama loma, rotaļa ir bērna dzīvesveids, nopietna nodarbošanās, tā veido personību veselumā. Dzintere D. un Stangaine I. uzsver, ka ir svarīgi pievērst uzmanību rotaļas nozīmei bērnībā, jo tā veido bērnu, sekmē viņa attīstību, vēlākā laika posmā ir grūti atgūt to, kas nav izveidojies pirmsskolas vecumā (Dzintere, Stangaine, 2005).

V. Golubina uzsver, ka tieši ar rotaļas palīdzību bērns apgūst dzīvē nepieciešamās sociālās iemaņas un prasmes, mācās salīdzināt un vērtēt, jo izspēlējot rotaļā dažādās dzīves situācijas, bērns iemācās situācijām atbilstošos un raksturīgākos rīcības un uzvedības modeļus. Tāpat viņa min, ka rotaļā bērns spēj atklāties tāds, kāds viņš ir un kādam viņam gribas būt, atspoguļojas gan bērna pozitīvās, gan negatīvās īpašības. Rotaļai ir raksturīga emocionalitāte, tajā atklājas bērna pārdzīvojums. Rotaļa sniedz bērnam iespēju ne tikai mācīties viņam saprotamā un dabiskā veidā, bet ar rotaļas palīdzību tiek sekmēta arī bērna iztēles un domāšanas procesu attīstība (Golubina, 2007).

Bērni rotaļājas, jo tā viņiem ir eksistenciāla nepieciešamība, ar rotaļas palīdzību bērns iepazīst pasauli, visu izmēģina (Stangaine, 2015).

„Rotaļa bērnam ir interesanta un aizraujoša aktivitāte, kuras mērķis nav radīt noteiktu darbības produktu, tai nav cieša mācību uzdevuma, tomēr tā satur abas šīs vērtības” (Dzintere, Stangaine, 2005, 12). Rotaļa sniedz bērnam iespēju gūt priekšstatus par apkārtējo pasauli viņam saprotamā veidā, ļaujot brīvi un neatkarīgi pašrealizēties, attīstīties un pilnveidoties (Freiheit, 2016). Tas nozīmē, ka rotaļas darbības process pats par sevi ir vērst uz bērna attīstību veselumā, rotaļa sekmē kā bērna kognitīvo, tā arī sociālo, fizisko un emocionālo attīstību.

Analizējot teorētisko literatūru par rotaļām, diplomdarba autore secina, ka zinātniekiem un pētniekiem ir atšķirīgas pieejas un nostādnes, raksturojot rotaļu un tās būtību. Tiek

uzsvērtā rotaļas daudzveidība un tai tiek piedēvētas dažādas īpašības un funkcijas, kas atklājas rotaļas darbības procesā.

Kā galvenie atslēgvārdi, kas atspoguļo rotaļas būtību jāmin brīvība, atvērtība, prieks, interakcija.

D. Dzintere un I. Stangaine ir akcentējušas šādas raksturīgākās rotaļas īpašības:

- Rotaļa ir brīva, spontāna, tai nav piespiedu rakstura;
- Rotaļa bērnam interesē un patīk;
- Rotaļa ir interaktīva;
- Rotaļa ir atvērta, iztēles bagāta un daudzveidīga

(Dzintere, Stangaine, 2005, 15-16).

Svarīgi, ka bērns rotaļājas pats, ka viņš darbojas iekšējo instinktu vadīts, nevis strikti izpilda pieaugušā norādījumus. Bērns rotaļājas ne jau tāpēc, ka kāds viņam to liek, bet gan tādēļ, ka viņš pats to vēlas un gūst gan prieku, gan iekšējo apmierinājumu (Freiheit, 2016). Nav svarīgi, vai rotaļu ierosinājis pieaugušais, vai bērns to izvēlējis pats, galvenais, lai bērnam būtu vēlme to darīt, lai savā rotaļā viņš neizjūt pieaugušā ietekmi un mērķus. (Dzintere, Stangaine, 2005).

No iepriekš minētā var izdarīt secinājumus, ka arī tad, ja pieaugušais, piemēram, pirmsskolas skolotājs ir bijis iniciators bērnu rotaļai, tas nozīmē, tieši vai netieši ir bijis rotaļas ierosinātājs vai pats ir iesaistījies rotaļas darbībā, bērnu rotaļas norise ir brīva, dabiska, un sniedz bērniem prieku un apmierinājumu. Tātad- pieaugušais var dot stimulu bērna rotaļai, taču svarīgi, ka bērns to neizjūt. Tāpat svarīgi, ka bērns rotaļā uzvedas brīvi, nepiespiesti, ir atraisīts, nevis darbojas pēc konkrētām norādem, jo bērna darbība, kas izpaužas rotaļā, nav tieša pieaugušā norādījumu izpildīšana.

Vācu psihologs Hans Mogels pauž viedokli, ka kā galveno iezīmi, kas raksturo bērnu rotaļu, var uzskatīt prieku, ko tā bērnam izraisa. Prieks, pozitīvās emocijas un iekšējais apmierinājums, ko bērns izjūt savas rotaļdarbības norises laikā, ir būtiski aspekti bērna attīstībā, un tiem piemīt bērna attīstīstoša funkcija- bērnam veidojas pozitīvi orientēta vispārējās dzīves uztvere (Mogel, 2008).

Bērna rotaļa ir saistīta ar mijiedarbību. Rotaļas darbības procesā tā var būt gan mijiedarbība ar otru bērnu vai pieaugušo, ar ko viņš sadarbojas, gan mijiedarbība ar priekšmetiem, rotaļlietām, ar ko bērns darbojas, iesaistot tās savas rotaļas procesā (Dzintere, Stangaine, 2005).

H. Mogels uzsver, ka bērna rotaļu var uzskatīt par veselu uzvedības sistēmu, kas vislabāk un vispamatīgāk sekmē un stimulē bērna kreativitāti (H. Mogel, 2008).

Vis, ko bērns veic rotaļdarbības laikā, ir vienreizīgs un neatkārtojams. Bērns savā rotaļā nevadās pēc noteiktiem principiem- pareizi vai nepareizi. Rotaļa, ja arī tā tiek atkārtota, nekad nebūs identiska satura, katru reizi tajā izpaudīsies citas nianšes, jo katru reizi bērns to izdzīvo no jauna. Rotaļas darbības procesu ietekmē viņa fantāzija un iztēle, bērna izziņas procesiem raksturīga nemitīga aktivitāte.

2.2. Rotaļu iedalījums

Rotaļas specifika ir tās daudzfunkcionalitāte. To daudzveidīgo funkciju dēļ, teorētiskajā literatūrā tiek sniegti dažādi rotaļu klasifikāciju veidi. Tātad var secināt, ka autoriem ir dažādas rotaļu grupēšanas pieejas, jo tās tiek grupētas vai nu saistībā ar pētāmo problēmu vai to nozīmi audzināšanā. I. Stangaine skaidro, ka pedagogijā ir veikti daudzi pētījumi par katru no bērnu rotaļu veidiem, un ir mēģināts izveidot vienotu bērnu rotaļu klasifikatoru, pamatojoties uz bērnu attīstības likumsakarībām, tomēr rotaļu daudzpusības dēļ rodas problēma to klasifikācijas pamatojumam. Kā bērna psihes attīstībā, tā sociālajā adaptācijā, katram no rotaļu veidiem ir sava īpaša nozīme (Stangaine, 2015).

Pēc G. Svences domām, psihologi rotaļas iedala šādi:

- „1) izzinošās spēles un rotaļas,
- 2) konstruējošās jeb konstruktorspēles,
- 3) lomu un sižeta rotaļas” (Svence, 1999, 66).

Izpētot teorētiskajā literatūrā dažādu autoru piedāvātos rotaļu iedalījumu veidus, var secināt, ka rotaļas tiek iedalītas gan pēc to satura, piemēram, simboliskās rotaļas, sižeta lomu rotaļas, kustību rotaļas, celtniecības rotaļas, režisoru rotaļas, didaktiskās rotaļas u.c., gan rotaļā iesaistīto personu skaita- individuālās un grupu rotaļas.

D. Dzintere un I. Stangaine uzskata, ka par zinātniski vispamatotāko rotaļu iedalījumu var uzskatīt ievērojamā psihologa Ž. Piažē (J. Piaget) rotaļu klasifikāciju, kas ir veikta, pamatojoties uz tās attīstību (Dzintere, Stangaine, 2005). Ž. Piažē par bērna intelektuālās attīstības faktoru uzskata tieši rotaļu. Viņa sniegtajā rotaļas klasifikācijā tiek izdalīti šādi galvenie komponenti: vingrinājumi, simboli un noteikumi (Piaget, 1975).

Balstoties uz I. Freibergas, D. Dzinteres un D. Augstkalnes pētījumu par Ž. Piažē rotaļu iedalījumu, I. Stangaine ir sniegusi Ž. Piažē rotaļas attīstības posmu klasifikācijas atspoguļojumu, kas parādīts 2.1. tabulā.

Bērna rotaļas un intelektuālās attīstības stadijas (Stangaine, 2015, 28)

Nr.p.k	Intelektuālās attīstības stadijas	Bērnu aptuvenais vecums	Rotaļas attīstības stadijas
1.	Sensomotorā	0-2	<i>Priekšmetiskās</i> (darbības ar priekšmetiem), <i>konkrētās, sižetiskās</i>
2.	Pirmsoperacionālā	2-4	<i>Sižetiskās, simboliskās</i> (radošās jeb bērnostukturētās) – <i>lomu, teatrālās, celtniecības</i>
	Intuitīvā	4-7	<i>Simboliskās</i> (radošās jeb bērnostukturētās) – <i>lomu, teatrālās, celtniecības</i> <i>Rotaļas ar noteikumiem</i>
3.	Konkrēto operāciju	7-11	<i>Rotaļas ar noteikumiem, spēles</i>

I. Stangaine, runājot par rotaļu iedalījumu veidiem, ir pieminējusi, ka rotaļas var iedalīt divās pamatgrupās- bērnostukturētajās rotaļās (tās ir rotaļas bez noteikumiem) un pieaugušo strukturētajās rotaļās (rotaļas ar noteikumiem). Par bērnostukturētām rotaļām tiek uzskatītas rotaļas, ko rada bērni paši (bērnu brīvās rotaļas), savukārt pie pieaugušo strukturētām rotaļām (spēlēm) pieder komandu spēles, galda spēles un citas strukturētas rotaļas, kuras bērniem parāda pieaugušie (Stangaine, 2015).

Rotaļu iedalījums atspoguļots 2.2. tabulā.

Rotaļu iedalījums

<i>Bērnostukturēta rotaļa</i> (bez noteikumiem)	<i>Pieaugušo strukturēta rotaļa</i> (ar noteikumiem)
Manipulatīvās rotaļas	Spēles
Lomu rotaļas	Didaktiskās spēles
Celtniecības rotaļas	Kustību rotaļas
Teatrālās rotaļas	Rotaļas ar dziedāšanu

Pēc 2.2. tabulā redzamā rotaļu iedalījuma var secināt, ka vienas no bērnostukturētajām rotaļām ir teatrālās rotaļas, tātad būtībā tajās nav noteikumu, kas bērniem strikti jāievēro. Rotaļdarbībā tiek realizētas paša bērna ieceres un izdoma.

2.3. Teatrālo rotaļu būtība

Teātra māksla ir spējusi aizraut un ieinteresēt cilvēku visos laikos. Katram ir priekšstats par to, kas ir teātris, un visbiežāk tas tiek saistīts ar skatuvi, aktieriem, teātri tā klasiskajā izpratnē, taču arī nelielie bērnu iestudējumi skolā vai teatralizētie inscenējumi ar pirmsskolas vecuma bērniem arī ir sava veida teātris. Teātris izraisa spēcīgu iekšējo pārdzīvojumu cilvēkā neatkarīgi no viņa vecuma. Kā jau iepriekš šajā nodaļā tika minēts, rotaļa ir īpaša kultūras forma. Teatrālā rotaļa ir saistāma ar teātri, uz to norāda pats nosaukums. Savukārt teātris ir neatņemama mākslas un kultūras sastāvdaļa.

Rotaļā izpaužas bērna radošums, iztēle, fantāzija, tieši tāpat kā māksla, arī rotaļa pēc savas būtības ir brīva. Pēc D. Dzinteres domām, rotaļai ir cieša saistība ar mākslu, rotaļa ir kā sagatavošanās pakāpe bērna mākslinieciskajai jaunradei, ar laiku tā spēj pārvērsties par māksliniecisku darbību. Viņa akcentē, ka šī rotaļas un mākslas saikne īpaši atklājas tieši tajās rotaļās, kurās tiek izmantoti literārie darbi: teatrālajās, režisoriskajās un arī sižeta lomu rotaļās (Dzintere, 2000).

„Rotaļa bērnu ieved savas tautas kultūrā. Bērns rotaļā pakāpeniski apgūst cilvēces kultūru, saskarsmes paņēmienus. Tādēļ bērnu subkultūra nav atdalāma no kultūras, kurā dzimis un dzīvo bērns” (Dzintere, 2000, 35).

Vadoties pēc saviem novērojumiem praktiskajā darbā ar bērniem pirmsskolā, diplomdarba autore secina, ka bērni labprāt un ar īpašu aizrautību iesaistās teatrālajās rotaļās, lielu interesi izrāda par tērpiem un citu atribūtiķu, ar kuru palīdzību pārtop par noteiktiem tēliem. Iesaistoties aizraujošajā sagatavošanās procesā (dekorācijas, tērpi, mēģinājumi), gan izspēlējot lomas, bērni rada savu subkultūru (Dzintere, Stangaine, 2007).

Lai rastos izpratne par teatrālo rotaļu būtību, svarīgi ir zināt galvenos pamatelementus, kas raksturo teātra spēli kopumā. Kā galvenie tiek izdalīti šādi teātra elementi:

- teātris ir atdarināšanas māksla,
- teātris ir spēle ar simboliem (valodas un ķermeņa simbolika, lietu simboli),
- teātris ir spēle publikai,
- teātris ir rotaļīga distancēšanās no sevis paša (Marquard, Jerg, 2014).

Šiem teātra elementiem ir cieša saikne ar bērnu teatrālo rotaļu. Teatrālā rotaļa balstās uz noteiktu tēlu, pasaku varoņu atdarināšanu.

Kā zināms, mazu bērnu uzvedībā atdarināšana ir īpaši raksturīga. G. Svence, runājot par mazbērna vecumu (no 1 līdz 3 gadiem) akcentē, ka tieši uz atdarināšanas un empātijas pamata attīstās bērna personības galvenās kvalitātes (Svence, 1999). Bērna brīvā rotaļa, kuras darbības laikā, atdarinot, viņš pauž savu pasaules redzējumu, emocionālos pārdzīvojumus, no

teatrālās rotaļas atšķiras ar to, ka bērnam, spēlējot teātri, atdarināšana kļūst apzināta (Marquard, Jerg, 2014). Atdarināšanai, kas raksturīga teatrālajām rotaļām, ir cieša saistība ar bērna zināšanām un sevis apliecināšanu (Dzintere, Stangaine, 2007).

Teatrālā rotaļa ir pašu bērnu radīta „izrāde”, kurā tiek izpildītas noteiktas lomas, tajā piedalās gan aktieri, gan skatītāji. Teatrālās rotaļas sižets var tikt izspēlēts, arī izmantojot rotaļlietas, ar kurām lomas tiek izpildītas. Teatrālās rotaļas sižets tiek veidots, izmantojot literāros darbus. Tas var būt gan kāds noteikts literārais darbs vai bērnu pilnveidots (Dzintere, Stangaine, 2007). Par rotaļas sižeta pamatu var izmantot arī paša izdomātu pasaku, lugu vai teātra izrādi (Stangaine, 2015).

Teorētiskajā literatūrā lietotie teatrālo rotaļu apzīmējumi var būt dažādi- teatrālās rotaļas, dramatisācijas rotaļas, mākslinieciskās rotaļas un rotaļas- izrādes. D. Dzintere un I. Stangaine skaidro, ka teatrālās rotaļas var izdalīt divās pamatgrupās, kuras veido dramatisācijas un režisoriskās rotaļas. Būtiskākās dramatisācijas rotaļas un režisoriskās rotaļas pazīmes nosauktas 2.3. tabulā (Dzintere, Stangaine, 2007).

2.3. tabula

Dramatisācijas un režisorisko rotaļu būtiskākās pazīmes (Dzintere, Stangaine, 2007)

Teatrālās rotaļas	
Dramatisācijas rotaļas	Režisoriskās rotaļas, leļļu teātris
<p>Par rotaļu pamatsižetu tiek izmantoti literārie darbi- pasakas, stāsti u.c., sižetā var tikt apvienoti vairāki literārie darbi;</p> <p>Aktieri ir bērni;</p> <p>Atveidojot noteiktu tēlu, bērni paši runā to dialogus, runa var tikt papildināta ar dziedāšanu un dejošanu;</p> <p>Bērni iejūtas tēlā, atdarinot to ar runu, intonāciju, kustībām, mīmiku;</p> <p>Rotaļās izpaužas dažādi mākslas veidi, piemēram, drāma, dejas, mūzika, tēlotājmāksla.</p> <p>Būtisks ir pats rotaļas process- bērna darbība, radošā iztēle, pārdzīvojumi, kas ietekmē rotaļas sižeta attīstību;</p> <p>Rotaļas gaitā bērns pats pēc savas ieceres</p>	<p>Rotaļas ar sīko rotaļlietu komplektiem;</p> <p>Rotaļas ar leļļu teātri;</p> <p>Scēnas attēlošana notiek, izmantojot teātra lelles, rotaļlietas;</p> <p>Rotaļdarbības laikā bērni vada šīs lelles, attēlojot to runu, intonāciju, kustības;</p> <p>Visbiežāk rotaļā bērns darbojas viens;</p> <p>Rotaļā bērns var vienlaicīgi izpildīt vairākas lomas- vienlaicīgi būt gan aktieris, gan režisors, viņš var izdomāt rotaļas saturu, var būt dekorators;</p> <p>Rotaļā nozīme ir priekšmetiskajam noformējumam;</p> <p>Raksturīga sižeta daudzveidība.</p>

un izdomas var improvizēt, dažādot personāžu dialogus vai papildināt sižetu ar savu izdomāto saturu.	
--	--

Apkopojot un izpētot teorētiskās nostādnes par teatrālo rotaļu būtību, var secināt, ka teatrālās rotaļas tāpat kā citas rotaļas veicina bērna daudzpusīgu attīstību, taču no citiem rotaļu veidiem izceļas ar to, ka tām raksturīga bērna mākslinieciskā pašdarbība, kurā attīstās un izpaužas bērna radošums, iztēle, veidojas attieksmes gan pret sevi, gan apkārtējo pasauli. Teatrālajā rotaļā bērns rada pats savu „izrādi”, atbilstoši saviem priekšstatiem par apkārtējo pasauli. Bērns apzinās, ka ir aktieris, lomas izpildītājs, viņš mācās būt atbildīgs par rotaļas gaitu un savu lomu tajā. Teatrālās rotaļas bērnu īpaši piesaista, jo bērnus aizrauj „teātra spēlēšana”, iejušanās tēlos, to atdarināšana.

2.4. Teatrālo rotaļu izmantošana pedagogiskajā procesā 2-3 gadus veciem bērniem

Bērnu interese, prieks un aizrautība ir vērā ņemami faktori, kas sekmē teatrālo rotaļu iekļaušanu pedagogiskajā procesā. V. Golubina uzsver, ka bērna dzīvē viņa emocionālajam stāvoklim ir liela nozīme, tāpēc būtiski ir veidot un censties nepārtraukti noturēt pozitīvu emocionālo gaisotni. Bērna prieks un apmierinājums sekmē bērna aktivitāti un vēlmi darboties. Pozitīvs emocionālais stāvoklis labvēlīgi ietekmē visus bērna fizioloģiskos procesus (Golubina, 2007).

Lai arī parasti teatrālās rotaļas pedagogiskajā procesā vairāk tiek izmantotas bērniem pirmsskolas vecumā, diplomdarba autore, pamatojoties uz novērojumiem savā praktiskajā darbībā pirmsskolā, piekrīt uzskatam, ka teatrālā rotaļa ir piemērota mācību metode arī bērniem no 2 gadu vecuma. Svarīgi ir atcerēties, ka mazam bērnam raksturīgā atdarināšana ir veids, ar kura palīdzību viņš mācās un izzina pasauli. Teatrālā rotaļa, kas tiek organizēta 2-3 gadus veciem bērniem, sekmīgi var notikt pedagoga un bērnu savstarpējās mijiedarbības rezultātā, kuras pamatā ir atdarināšana. Bērnam ir nepieciešams tiešs piemērs, ko atdarināt. Tas nozīmē, ka pedagoga uzdevums rotaļas sākumā ir bērnam parādīt priekšā (demonstrēt kustības, skaņas, runu) un rosināt bērnu atdarināt. Tātad šajā vecumposmā teatrālās darbības ierosināšana notiek pedagoga demonstrācijas un bērna atdarināšanas darbību procesu savstarpējās iedarbības rezultātā. Piemēram, vecākiem bērniem šī tiešā priekšā rādīšana un atdarināšana rotaļdarbības sākumposmā vairs netiek uzskatīta par tik nozīmīgu (Marquardt, Jerg, 2014).

Pirmsskolas skolotājam kā pedagoģiskā procesa vadītājam ir ne tikai jāiepazīst katrs no saviem grupas bērniem, jāievēro viņu individuālās iezīmes, bet arī jāpārzina bērnu vecumposma īpatnības.

Skolotāja līdzdalība rotaļās ir ļoti svarīga tieši jaunākā vecuma bērniem (Golubina, 2007). Par vecumu, kad sāk veidoties bērna individualitāte un patstāvība, uzskata tieši mazbērna vecumposmu, taču šis ir vecums, kad bērniem vēl aizvien nepieciešams pieaugušā atbalsts, drošība, ko sniedz pieaugušais (Dzintere, Stangaine, 2005). Šis aspekts jāņem vērā arī teatrālās rotaļas vadīšanas gaitā, skolotājam ir jājūt, jāspēj noteikt savas līdzdalības nepieciešamību rotaļā. Piemēram, bērniem, kuri jau sasnieguši 3 gadu vecumu, kognitīvās, verbālās un fiziskās prasmes parasti jau ir tādā attīstības līmenī, ka viņi daudz ko spēj veikt patstāvīgi (Dzintere, Stangaine, 2005).

Teatrālo rotaļu iekļaušana pedagoģiskajā mācību procesā nodrošina bērniem piemērotus apstākļus viņu personības attīstībai. Teatrālā rotaļa kā mācību aktivitāte sekmē bērna ES identitātes un sociālās identitātes attīstību. Tas nozīmē, ka tai ir cieša saistība bērna pašapziņas veidošanās. „Pašapziņa ir īpašs psiholoģisks veidojums, kas ļauj cilvēkam apzināties sevi kā darbības subjektu un objektu, īpašs iekšējais spogulis, ar kura palīdzību cilvēks nosaka savu vietu pasaulē” (Romenkova, 2008, 17). D. Dzintere un I. Stangaine pauž viedokli, ka atšķirībā no citām rotaļām, tieši dramatizācijas rotaļām ir būtiska loma bērna pašapziņas veidošanā (Dzintere, Stangaine, 2007).

Nereti bērni pirmsskolas izglītības iestādē pavada dienas lielāko daļu, tātad būtiska nozīme ir socializācijai un saskarsmei ar citiem bērniem un pieaugušajiem. Tiek uzskatīts, ka bērna pašapziņa veidojas, esot saskarē ar citiem cilvēkiem, tad, kad bērns sāk apzināties, kas viņš ir (Romenkova, 2008). Nenoliedzami, ka saskarsmes iemaņas ir jāapgūst. Tā kā teatrālajā rotaļā raksturīga sociālā mijiedarbība, kas savukārt veido bērna sociālo pieredzi, kas veicina saskarsmes iemaņu attīstību, var teikt, ka tā ir piemērota mācību metode saskarsmes iemaņu apguvei.

Saskarsme ir svarīgs faktors personības attīstībā. G. Svence vērš uzmanību uz to, ka vecumposmā no 1- 3 gadiem bērniem pieaugušais ir saskarsmes orientācijas objekts, sociālo lomu apguves paraugs un sociālās kompetences veidotājs. Saskarsmei ar pieaugušo ir liela nozīme bērna ES apziņas attīstībā un socializācijā (Svence, 1999). Teatrālā rotaļa sniedz iespēju pedagogam ar bērniem sazināties un sadarboties neierastākā veidā, nekā tas notiek citās ikdienas aktivitātēs. Iejušanās tēlos padara savstarpējo saskarsmi un komunikāciju īpašu ar to, ka tajā atklājas vēl iepriekš neiepazītas bērna (arī pedagoga) personības iezīmes un izpausmes. Tas padara šo darbības procesu interesantu gan bērniem, gan pedagogam. Tātad caur teatrālo rotaļu viens otru var labāk iepazīt. Un pedagogam, kā zināms, ir īpaši svarīgi

iepazīt bērna personības dažādās šķautnes. Savukārt šī savstarpējā vienam otra iepazīšana, kas notiek starp bērniem, ir socializāciju veicinošs faktors.

Teatrālajā rotaļā notiek aktīva bērnu darbība, tātad rotaļdarbības laikā tiek sekmēta bērnu kustību aktivitāte. Personāžu attēlošanā tiek izmantotas daudzveidīgas kustības, tas nozīmē, ka caur teatrālo darbību bērns mācās pārvaldīt savu ķermeni, notiek kustību koordinācijas attīstība. Dažādās ķermeņa kustības, žesti, manipulācijas ar priekšmetiem, ko bērni izmanto teatrālās darbības laikā, attīsta un pilnveido gan lielo muskuļu, gan sīko muskuļu kustību prasmes.

Attīstīt bērnu fiziskās īpašības ir izvirzīts kā viens no galvenajiem uzdevumiem Pirmsskolas izglītības mācību satura programmā (Āboltiņa, 2012). Bērna fiziskās īpašības-ātrums, spēks, izturība, lokanība un veiklība jāattīsta un jāpilnveido mācību procesā, jo, kā apgalvo D. Augstkalne, iemācīties tās nav iespējams. Autore uzsver, ka fizisko īpašību attīstība notiek paralēli kustību prasmju un iemaņu apguvei (Augstkalne, 2015). Kā zināms, maziem bērniem ir raksturīga liela kustību aktivitāte, bērniem ir dabiska nepieciešamība kustēties. Tas nozīmē, ka pirmsskolas mācību procesā ir svarīgi nodrošināt bērnam daudzveidīgas iespējas kustēties, sekmējot viņa vispārējo fizisko sagatavotību, atbilstoši bērna vecumam un attīstības pakāpei.

Pēc I. Elnebijas domām, ir svarīgi attīstīt bērnam ķermeņa izjūtu, kas ir pamats tālākai kustību attīstībai. Tāpat autore pauž viedokli, ka bērnam jāmacās atdarināt ar savu ķermeni, jāvingrinās imitēt (Elnebija, 1992). Diplomdarba autore uzskata, ka ar daudzveidīgajām darbībām, ko bērni veic ar savu ķermeni teatrālās rotaļas laikā, piemēram, attēlojot dažādus tēlus, to kustības u.tml., bērni ne tikai vingrinās atdarināt, bet teatrālās rotaļas darbībā tiek veicināta bērna fiziskā attīstība kopumā. Savukārt, runājot par pirmsskolas bērnu fizisko attīstību, D. Augstkalne norāda, ka bērniem nepieciešams nodrošināt daudzveidīgu kustību apguvi, jo tā pēc būtības cilvēkam ir iedzimta nepieciešamība, tāpēc autore uzsver, ka tas, cik prasmīgi pirmsskolas vecuma bērns spēj izpildīt dažādas ķermeņa kustības, ir viens no galvenajiem rādītājiem, kas raksturo viņa fizisko attīstības līmeni kopumā (Augstkalne, 2015).

Mazbērna vecumā kustību iemaņu attīstīšanai un pilnveidošanai ir liela saistība ar bērna valodas attīstību. Tāpēc ir ļoti svarīgi bērniem organizēt tādas rotaļas un spēles, kas vienlaicīgi attīsta gan bērna kustības, gan valodu (Elnebija, 1992). Kā zināms, šis ir vecumposms, kad bērniem veidojas valoda, kuru saprot apkārtējie, bērni sāk labāk saprast, ko runā pieaugušie, tāpēc arī labāk spēj izpildīt citu dotos norādījumus (Dzintere, Stangaine, 2005). Ar teatrālās rotaļas palīdzību 2-3 gadus veciem bērniem iespējams sekmēt valodas

attīstību, paplašinot vārdu krājumu, attīstot spēju saklausīt un uztvert stāstīto, pilnveidojot skaņu izrunu, veicinot runu.

Literārie darbi, kuri tiek izmantoti teatrālās rotaļas ierosināšanai, jāizvēlas atbilstoši bērnu vecumam, pieredzei un interesēm. Šī vecuma bērniem jāizvēlas apjoma ziņā īsi un valodas ziņā vienkārši literārie darbi. D. Dzintere un I. Stangaine uzsver, ka ļoti piemērotas ir pasakas, un tās bērniem īpaši patīk. Pasaku valoda ir vienkārša, bērniem saprotama. Pasakām ir audzinoša nozīme, tās attīsta ne tikai ētiskās un estētiskās vērtības, bet arī fantāziju (Dzintere, Stangaine, 2007).

Teatrālās rotaļas vadītāja (tātad pedagoga) runai jābūt skaidrai, vienkāršai, taču tā nevar aprobežoties, piemēram, ar divu vārdu teikumiem. Pedagogam savā teatrālajā darbībā kustības, žesti, mīmika vienmēr jāsaista ar valodu, varētu pat teikt, ka katra kustība ir jāizrunā (Marquardt, Jerg, 2014).

Svarīgi ir akcentēt, ka teatrālajā rotaļā jāizvairās no burtiskas teksta mācīšanas. Tieša teksta iegaumēšana nepieciešama teatrālajos uzvedumos, bet teatrālajā rotaļā svarīgi ir saglabāt rotaļai raksturīgo atvērtību, brīvību un saistību ar mākslu, kas savukārt veicina iztēles un radošās domāšanas attīstību (Dzintere, Stangaine, 2007).

Atbilstoši situācijai teatrālajā rotaļā var tikt iesaistīti visi grupas bērni, tas var būt darbs ar apakšgrupu vai pat individuālais darbs, piemēram, režisoriskajā rotaļā. Bērni ir dažādi, ir tādi, kas ātri atraisās, ir droši un uzreiz gatavi darboties, un ir tādi, ar kuriem vairāk jāstrādā individuāli, jo viņi ir kautrīgi, teatrālā darbība viņiem sagādā grūtības (Dzintere, Stangaine, 2007). Taču jāatceras, ka 2-3 gadus veciem bērniem ir raksturīga vērotāja pozīcija, tas tiek saistīts ar to, ka šajā vecumā bērnam nepieciešams laiks, lai jauniegūto informāciju un iespaidus uztvertu un pēc tam reproducētu. Teatrālajā rotaļdarbībā būtiska ir atsevišķu aktivitāšu bieža atkārtošana (Marquardt, Jerg, 2014).

Apkopojot un analizējot teorētiskās nostādnes par teatrālo rotaļu izmantošanu pedagoģiskajā procesā, var secināt, ka teatrālās rotaļas ir piemērotas 2-3 gadus vecu bērnu personības attīstības sekmēšanai. Pamatojoties uz bērnu valodas attīstības īpatnībām šajā vecumā, kad veidojas indivīda valoda un valodas izpratne, kā vienu no piemērotākajām metodēm, ko iekļaut mācību procesā šī vecuma bērnu grupā, lai veicinātu bērnu valodas attīstību, var uzskatīt tieši teatrālās rotaļas.

3. EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS PAR TEATRĀLO ROTAĻU IZMANTOŠANU VALODAS ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANĀ 2-3 GADUS VECIEM BĒRNIEM

3.1. Pētījuma metodoloģija

Pētījums tika veikts Rīgas rajona pirmsskolas izglītības iestādē „X” laika posmā no 2016. gada septembra līdz 2016. gada novembrim. Tā kā grupā mācās jaukta vecuma bērni, pētījuma grupai tika izvēlēti 7 bērni, kuri ir vecumā no 2-3 gadiem.

Konfidencialu apsvērumu dēļ bērnu vārdi pētījumā ir mainīti.

Pētījuma empīriskajā daļā tika izmantotas šādas pētīšanas metodes:

- dokumentu izpēte;
- pedagoģiskā novērošana;
- pedagoģiskā izmēģinājumdarbība;
- iegūto datu analīze.

Dokumentu izpētes metode tika izmantota, lai fiksētu precīzus datus par pētījumā iesaistīto bērnu vecumu, kā arī par laiku, kad katrs no bērniem ir sācis apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi (skat. 1. pielikumu).

Pētījuma sākumā (septembrī) tika veikta pedagoģiskā novērošana, ar mērķi konstatēt pētījuma grupā iesaistīto bērnu valodas attīstības īpatnības un līmeni.

Novērošana pedagoģiskajā praksē ir plaši izplatīta metode. Šī pētījuma ietvaros bērni tika novēroti ar tiešās novērošanas metodi, kas nozīmē, ka starp novērojamo objektu un novērotāju pastāv tiešas attiecības, izpētei nepieciešamo informāciju var iegūt tiešā veidā no pirmavota, un novērošanas laikā novērotājam ir iespēja atklāt un fiksēt reālo situāciju, jo vērots tiek reālais process (Albrehta, 1998).

Pedagoģiskie novērojumi tika veikti gan rotaļnodarbību laikā, gan bērnu brīvajās rotaļās, pastaigu laikā, kā arī citās aktivitātēs un situācijās, lai iegūtie dati par bērnu valodas attīstību būtu precīzāki. Svarīgi ir akcentēt, ka autore pedagoģisko novērošanu veica dabiskos apstākļos. Autore ar šīs grupas bērniem strādā arī ikdienā, tātad ir bērniem pazīstama, tāpēc var uzskatīt, ka bērni neapzinājās, ka tiek novēroti. Bērnu uzvedība pedagoģiskā procesa laikā bija dabiska un nesamākslota, jo novērošana nenotika svešu cilvēku klātbūtnē, un šādi apstākļi paaugstina novērošanas laikā iegūto datu objektivitāti.

Novērošanas laikā kā primārā tika izvēlēta pētnieka- vadītāja novērošanas pozīcija. Kā uzsver Dz. Albrehta, pedagoģiskajos pētījumos šī pozīcija sniedz daudzas priekšrocības novērošanai- ļauj vadīt pedagoģiskā procesa attīstību, nepieciešamības gadījumā regulēt vai pat mainīt darbības gaitu, virzot to iecerētajā gultnē (Albrehta, 1998). Pētnieka- liecinieka

pozīcija ļauj novērot bērnus no malas, pedagoģiskajā procesā tieši neiesaistoties. Pamatojoties uz savu pieredzi pedagoģiskajā darbā, diplomdarba autore ir secinājusi, ka ir tādi bērni, kas labāk atraisās, uzvedas brīvi un nepiespiesti, vairāk runā tieši savā brīvajā darbībā, rotaļās, kas notiek bez tieša kontakta ar pedagogu. Savukārt tas palīdz pilnīgāk izziņāt šo bērnu valodas attīstības īpatnību nianšes, kas paaugstina novērošanā iegūto datu ticamību.

Pētījumā iesaistīto bērnu valodas attīstība tika vērtēta pēc noteiktiem kritērijiem, kas tika izvirzīti, pamatojoties uz diplomdarba teorētiskajā pētījumā iegūto un apkopoto informāciju, kā arī, vadoties pēc Noteikumiem par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un Pirmsskolas izglītības mācību satura programmā izstrādātā mācību satura latviešu valodas apguvei. Kritēriji ir nosaukti 3.2. apakšnodaļā.

Novērošanas laikā iegūtie dati tika apkopoti un atspoguļoti tabulās. Lai parādītu iegūto datu kopainu, veiktu datu salīdzinājumu un analīzi, tika izveidotas diagrammas.

Balstoties uz sākotnējā izpētē iegūtajiem rezultātiem, tika izstrādāta teatrālo rotaļu kopa, kas sastāv no 5 teatrālajām rotaļām, kuru iekļaušana pedagoģiskajā procesā varētu veicināt bērnu valodas attīstību. Tāpēc autore, izstrādājot un organizējot rotaļas, īpašu uzmanību pievērta tām bērnu valodas prasmēm, kas sākotnējā izpētē atklājās mazāk attīstītas. Pētījuma ietvaros veiktās pedagoģiskās izmēģinājuma darbības laiks bija 5 nedēļas (no oktobra līdz novembra pirmajai nedēļai (ieskaitot)), atvēlot katras teatrālās rotaļas norisei vienu nedēļu.

Pētījuma noslēguma posmā pēc praktiskās izmēģinājuma darbības (novembrī) tika veikta atkārtota bērnu novērošana, lai konstatētu, vai teatrālo rotaļu iekļaušana pedagoģiskajā procesā var veicināt bērna valodas attīstību. Atkārtotā bērnu valodas attīstības izpēte tika veikta 3 nedēļu garumā, izmantojot tiešās novērošanas metodi, izvērtējot valodas attīstību pēc tiem pašiem kritērijiem, kas tika izvirzīti sākotnējai valodas prasmju izpētei.

Iegūtie novērošanas rezultāti tika apkopoti un salīdzināti ar sākotnējā izpētē iegūtajiem datiem, analizējot konstatētās izmaiņas kritēriju vērtējumos. Veicot pētījuma rezultātu analīzi, iespējams atklāt, vai praktiskā izmēģinājuma darbība ir veicinājusi bērnu valodas attīstību. Valodas prasmes tika vērtētas katram bērnam individuāli, ievērojot bērna vecumu. 2-3 gadus vecu bērnu valodas attīstības raksturojumu skatīt šī darba 1. nodaļas 1.2. un 1.3. apakšnodaļā.

3.2. Bērnu valodas attīstības izpēte pedagoģiskās izmēģinājumdarbības sākumā

Lai varētu novērtēt pētījumā iesaistīto bērnu valodas prasmes pirms pedagoģiskās izmēģinājumdarbības, diplomdarba autore, izvērtējot teorētiskajā pētījuma daļā iegūto informāciju par 2-3 gadus vecu bērnu valodas attīstību, kā arī pamatojoties uz Valsts izglītības

satura centra izstrādāto Pirmsskolas izglītības mācību satura programmu, izvirzīja 9 kritērijus, pēc kuriem veikt bērnu valodas prasmju vērtēšanu:

1. Vārdu krājuma apjoms (atkarībā no bērnu vecuma);
2. Veido vienkāršus teikumus;
3. Pareiza patskaņu izruna;
4. Pareiza līdzskaņu izruna;
5. Atbild uz jautājumiem;
6. Uzdod jautājumus;
7. Saskaņo vārdus dzimtē, skaitlī un locījumā;
8. Veido stāstījumu;
9. Regulē balss skaļumu.

Pētījuma ietvaros veiktā bērnu valodas sākotnējā izpētē tika vērtētas katra bērna valodas prasmes pēc izvirzītajiem kritērijiem. Bērnu valodas attīstības līmenis tika vērtēts pēc šādas punktu sistēmas:

- 3- valodas prasmes attiecīgajā kritērijā ir vērtējams kā ļoti labas;
- 2- valodas attīstības līmenis ir vērtējams kā vidējs (valodas prasmes attīstītas daļēji vai gandrīz pietiekami, taču bieži nepieciešama individuāla uzmanība, pieeja no pedagoga, bērnu iedrošinot, pamudinot, skaidrojot, mudinot atkārtot, atdarināt);
- 1- valodas attīstības līmenis ir zems (prasme nav attīstīta vai parādās nepilnīgi).

Vērtējot bērnu valodas prasmes 1. kritērijā, tika vērā ņemts konkrētā bērna vecums, lai noteiktu, vai vārdu krājuma apjoms bērnam ir plašs, pietiekams vai nepietiekams, jo, kā tika noskaidrots šī diplomdarba teorētiskās daļas 1. nodaļā, ir izvirzītas vispārīgas normas katram vecumam vārdu apjoma ziņā. Savukārt 3., 4., 7. un 9. kritērijā tika vērtēts, kā novērošanas laikā bērnam attiecīgā valodas prasme izpaudās- vienmēr (gandrīz vienmēr), reizēm vai nekad, bet 6. un 8. kritērijā- bieži, reizēm, nekad. 2. kritērijā tika fiksēts, vai bērns savā runā veido teikumus, ja jā, tad pārsvarā no cik vārdiem teikumi tiek veidoti (veido 3 un vairāk vārdu teikumus vai 2-3 vārdu teikumus). Vērtējot valodas attīstības 5. kritēriju, tika fiksēts, vai, atbildot uz jautājumiem, bērns veido teikumus vai atbild ar vienu vārdu, vai arī uz jautājumiem neatbild.

Pētījuma grupas bērnu valodas prasmju sākotnējās izpētes rezultāti pēc punktu sistēmas apskatāmi 3.1. tabulā, savukārt detalizētākas novērošanas tabulas, pēc kurām tika veikta sākotnējā bērnu novērošana un pēc tam vērtējumu apkopošana pēc iepriekš minētās punktu sistēmas, skatāmas 2. pielikumā.

2-3 gadus vecu bērnu valodas prasmju sākotnējās izpētes rezultātu apkopojums

Kritēriji	Bērnu vārdi						
	Amēlija	Evelīna	Raivo	Marta	Nikola	Dāvis	Kārlis
1. Vārdu krājuma apjoms	3	1	2	1	2	1	2
2. Veido vienkāršus teikumus	3	2	2	1	3	1	3
3. Pareiza patskaņu izruna	2	2	3	2	3	2	3
4. Pareiza līdzskaņu izruna	2	2	2	2	2	2	2
5. Atbild uz jautājumiem	3	1	3	2	3	2	3
6. Uz dod jautājumus	3	2	2	1	3	1	2
7. Saskaņo vārdus dzimtē, skaitlī un locījumā	3	1	3	1	3	1	3
8. Stāsta	3	1	2	1	3	1	3
9. Regulē balss skaļumu	1	1	2	2	2	1	2
<i>Iegūtais punktu skaits kopā:</i>	23	13	21	13	24	12	23

Kā viens no galvenajiem valodas attīstības rādītājiem ir vārdu krājums, kas, kā tika noskaidrots darba teorētiskajā daļā, bērniem jau ap 2 gadu vecumu parasti ir diezgan plašs. Kaut arī dominējošais šajā vecumā ir pasīvais vārdu krājums, tomēr raksturīgi, ka pēc 2 gadu vecuma vērojams straujš aktīvā vārdu krājuma pieaugums. Analizējot sākotnējās izpētes 1. kritērija rezultātus, var konstatēt, ka tikai vienam no bērniem (Amēlijai) vārdu krājuma apjoms ir novērtēts ar augstāko vērtējumu, kas nozīmē, ka viņas vārdu krājums ir plašs, tātad šī valodas prasme ir ļoti labi attīstīta. 3 bērniem vārdu krājuma apjoms ir novērtēts kā pietiekams, atbilstošs viņu attīstības pakāpei, taču 3 bērni šajā valodas vērtēšanas kritērijā uzrādīja salīdzinoši zemas rezultātus, viņu vārdu krājuma apjoms sākotnējā valodas izpētē

atklājās nepietiekams. Pēc dokumentu izpētē iegūtās informācijas, var secināt, ka, iespējams, viens no iemesliem, kādēļ novērošanas gaitā šie bērni ir uzrādījuši zemākus rezultātus nekā pārējie, ir saistīts gan ar bērnu vecumu, gan laiku, kad viņi ir sākuši apmeklēt šo pirmsskolas izglītības iestādi. 2 no šiem bērniem vecuma ziņā ir jaunākie grupā- Dāvis un Marta. Kā zināms, katram bērnam attīstība notiek individuāli, attīstības temps var nedaudz atšķirties no vispārpieņemtajām normām attiecīgajā vecumā. Tas nozīmē, ka viņu attīstības pakāpe (šajā gadījumā valodas jomā) vienkārši vēl nav sasniegusi attiecīgo līmeni, kas vispārīgi tiek pieņemts, vadoties pēc bērnu vecuma. Tāpēc autore uzskata, ka turpmāk, organizējot mācību procesu, īpaša uzmanība jāvelta šo bērnu vārdu krājuma attīstīšanai un aktīvās runas veicināšanai. Pietiekams vārdu krājuma apjoms ir būtisks, ne tikai lai bērni justos labi grupā, tātad spētu saprast citus bērnus un pedagogus, izteikt savas domas, sajūtas, pārdzīvojumus u.tml., bet arī varētu pilnvērtīgi piedalīties visās grupas aktivitātēs mācību procesa laikā. Piemēram, Pirmsskolas izglītības mācību satura programmā valodas jomā ir paredzēts, ka 2-3 gadus veciem bērniem ir ne tikai jāklausa un emocionāli jāuztver pasakas, stāsti, dzejoļi, bet arī jāprot nosaukt vārdus, kas apzīmē biežāk lietojamus priekšmetus, dabas objektus, vārdus, ar kuriem tiek apzīmētas dažādas darbības tuvākajā apkārtnē, kā arī aktīvajā runā jālieto īpašības vārdi, kas raksturo zināmākos priekšmetus, dabas parādības (Āboltiņa, 2012). Pamatojoties uz iepriekš minēto, var teikt, ka vārdu krājuma apjoms kā kritērijs bērna valodas attīstībā ir svarīgs, jo tas ir nozīmīgs rādītājs tam, cik sekmīgi turpmāk iespējama paredzētā mācību programmas apguve pirmsskolā.

Kā otrs faktors, kas, autoresprāt, varētu būt par iemeslu sākotnējās valodas izpētes 1. kritērija zemajiem rezultātiem Evelīnai, Martai un Dāvim, ir adaptācijas periods. Evelīna un Dāvis bērnudārzu sākuši apmeklēt pirmo gadu, bet Marta jau iepriekšējā mācību gadā. Kaut arī Marta jau ir iepazinusi bērnudārza vidi, iepriekš apmeklējot citu pirmsskolas izglītības iestādi, arī viņai, tāpat kā pārējiem diviem bērniem, nepieciešams zināms laiks, lai adaptētos grupā, pielāgotos jaunajiem apstākļiem un pārmaiņām. Adaptācijas laikā bērni izjūt zināmu diskomfortu, nejūtas droši, pilnībā brīvi un atraisīti, viņu emocionālais stāvoklis mēdz būt mainīgs, un tas savukārt var ietekmēt bērna valodu. Šajā gadījumā adaptācijas periods sakrīt ar laiku, kad tika veikta pedagoģiskā bērnu novērošana valodas prasmju izpētei, tāpēc pastāv varbūtība, ka šajā laikā iegūtie novērošanas rezultāti pilnībā neatspoguļoja patieso situāciju.

Kad bērnam ir izveidojies noteikts vārdu krājums, viņš savā runā sāk kombinēt un sasaistīt vārdus, veidojot teikumus. Pēc iegūtajiem novērošanas datiem ir redzams, ka 3 bērniem šī prasme bija labi attīstīta, jo bieži teikumi tika veidoti no 3 un vairāk vārdiem, kas šajā valodas attīstības aspektā ir labs rādītājs. Bērni aktīvi sarunājās gan savā starpā, gan ar pedagogu un pedagoga palīgu, arī dienas beigās, kad viņiem pakaļ ieradās kāds no vecākiem,

notika aktīvas sarunas gan par dienā piedzīvoto, redzēto, gan par to, ko darīs vakarā u.tml. 2 bērni savā runā veidoja 2-3 vārdu teikumus, kas nozīmē, ka šī valodas prasme ir attīstīta viduvēji. Novērošanas gaitā bija manāms, ka bērni savas domas vēl nespēj izteikt teikumos, kaut arī iekšēji viņos bija vēlme izteikties, runāt vairāk. Raivo komunikācijā ar citiem bērniem un pieaugušajiem ļoti izteikti savas vārdiskās runas papildināšanai izmantoja neverbālos saskarsmes līdzekļus, beži žestikulēja, veica citas ķermeņa kustības, padarot savu domu apkārtējiem saprotamāku, kaut arī novērošanā atklājās, ka vārdu krājums viņam ir plašs. Taču ar pieaugušā palīdzību teikumu veidošana viņam padevās daudz labāk. Piemēram, Evelīnai, kurai valodas izpētes 1. kritērijā bija zems vērtējums, 2. kritērijā iegūtais vidējais vērtējums atspoguļoja šo viņas valodas prasmi vidējā līmenī, jo viņas runā varēja novērot 2 vārdu kombinācijas, kā arī, individuāli darbojoties, sarunājoties ar Evelīnu, viņa labprāt mēģināja gan pati veidot īsus teikumus, gan atkārtoja pēc skolotājas teiktā. Tātad var secināt, ka, neraugoties uz nelielo vārdu krājuma apjomu, viņa spēja kombinēt un sasaistīt vārdus loģiskā secībā, veidojot teikumus. Savukārt prasme veidot teikumus kā nepilnīga, vadoties pēc sākotnējās izpētes rezultātiem, atklājās 2 bērniem- Martai un Dāvim, kuri savā runā teikumus vēl praktiski nelietoja. Autore secina, ka tas varētu būt skaidrojams ar to, ka arī 1. kritērija rezultāti viņiem bija zemi, tātad nepietiekamā vārdu krājuma apjoma dēļ šie bērni savā runā vēl teikumus neveidoja.

Attīstoties aktīvajam vārdu krājumam, kad bērns sāk vārdus apzināti lietot savā runā, veidojas pareiza skaņu izruna, kas savukārt ir būtiski, lai bērna valoda (viņa izteiktie vārdi) līdzinātos pieaugušo valodai, veidotos fonētiski pareiza. Aplūkojot 3.1. tabulas 3. un 4. kritērija rezultātus, ir redzams, ka kopumā patskaņus bērni prot izrunāt labāk kā līdzskaņus. 3 bērniem patskaņu izruna ir novērtēta ar augstāko vērtējumu, taču 4 bērniem vēl bija vērojamas grūtības ar atsevišķu patskaņu izrunu vārdos. Pilnīgi pareiza līdzskaņu izruna netika novērota nevienam no bērniem, katrs no viņiem prata pareizi izrunāt tikai dažus līdzskaņus. (Piemēram, Amēlija neizrunāja līdzskaņus z un ž, bet aizvietoja tos ar l un ļ, gandrīz visiem bērniem bija grūtības ar līdzskaņa r izrunu, to pareizi izrunāja tikai Nikola un Kārlis.) Tas nozīmē, ka šīs prasmes ir nepieciešams attīstīt un pilnveidot, piemēram, rotaļnodarbībās mērķtiecīgi iekļaujot dažādus artikulācijas vingrinājumus, lai attīstītu artikulācijas aparātu.

Uzdodot jautājumus, kā arī atbildot uz jautājumiem, var teikt, ka bērns valodas attīstībā jau ir sasniedzis zināmu līmeni, kļūstot par aktīvu sarunu biedru. Bērns, atrodoties saskarsmē ar citiem bērniem un pieaugušajiem, mācās ar tiem komunicēt, sadarboties. Tāpēc, autoresprāt, prasme uzdot jautājumus un atbildēt uz sarunu biedra jautājumiem ir vērtējama kā īpaši nozīmīga ne tikai, pamatojoties uz teorētiskajām nostādnēm par bērna valodas attīstības

īpatnībām šajā vecumposmā, kad bērna runā parādās tāda raksturīga iezīme, kā aktīva jautājumu uzdošana, bet arī tāpēc, ka tā ir aktīvas vārdiskās saskarsmes rādītāja, kas pirmsskolā ir īpaši svarīgi. Pozitīvi, ka prasme atbildēt uz jautājumiem gandrīz visiem bērniem tika novērtēta kā ļoti labi vai pietiekami attīstīta. 4 bērni praktiski vienmēr atbildēja uz jautājumiem gan rotaļnodarbību laikā, gan citās situācijās, bieži atbildot veidoja īsus teikumus. Savukārt 2 bērni atbildēja biežāk tad, ja tika iedrošināti, pamudināti, un pārsvarā atbildēja ar vienu vārdu. Evelīnas prasme atbildēt uz jautājumiem novērošanas gaitā atklājās nepilnīga, jo gandrīz nekad uz jautājumiem neatbildēja, vai nu klusēja vai novērsās, savu uzmanību pievēršot kam citam. Autore novēroja, ka vienīgi uz vecāku uzdotajiem jautājumiem meitene atbildēja ar *jā* vai *nē*.

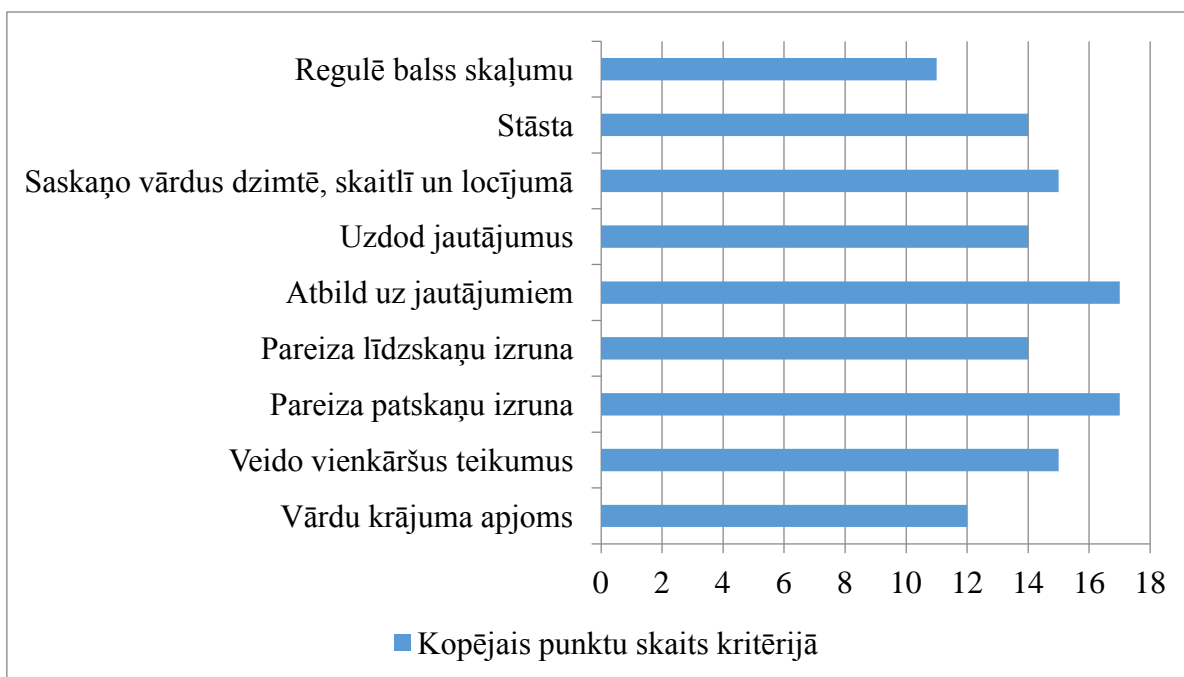
2-3 gadu vecumā, kad savā aktīvajā runā bērns sāk veidot teikumus, valodas gramatiskajā aspektā notiek vārdu dzimtes, locījuma un skaitļa saskaņošanas apguve, kas, vadoties pēc novērojumiem, bērniem sākotnēji nereti sagādā grūtības. Prasme saskaņot vārdus dzimtē, skaitlī un locījumā šajā vecumā ir vērtējama kā laba valodas attīstības līmeņa rādītājs, tāpēc šajā pētījumā ir izvirzīts kā viens no kritērijiem bērnu valodas izpētē. Aplūkojot sākotnējās novērošanas rezultātu 3.1. tabulu, var secināt, ka 4 bērniem vārdu saskaņošana dzimtē, skaitlī un locījumā grūtības nesagādāja, taču 3 bērniem šis valodas attīstības kritērijs atklājās nepilnīgs, viņu runā tika novērots nepareizs dzimtes, skaitļu un laiku lietojums vai arī pārsvarā vārdi runā netika sasaistīti teikumos. Šeit svarīgi ir akcentēt, ka arī 1. un 2. vērtēšanas kritērijā šiem bērniem bija salīdzinoši zemi rezultāti.

Autoresprāt, ir likumsakarīgi, ka arī 3.1. tabulā redzami rezultāti, kas atspoguļo šo bērnu stāstītprasmi, ir zemi. Ja bērniem nav pietiekami plašs vārdu krājums, ja viņi savā patstāvīgajā vārdiskajā darbībā nevedo vismaz 2-3 vārdu loģiskas kombinācijas, tad arī ir pilnīgi loģiski, ka viņi savas domas vēl neprot izteikt vārdiskā stāstījumā. 3 bērni savā runā veidoja stāstījumu, viņi stāstīja gan rotaļnodarbībās, gan laikā ārpus tām, sarunājoties ar pieaugušajiem un citiem bērniem. Raivo šī valodas prasme tika novērtēta ar vidējo vērtējumu, jo viņš visbiežāk stāstīja tikai tad, ja tika uz to pamudināts.

Ir svarīgi, lai ne tikai bērna runa veidotos skaidra un gramatiski pareiza, bet arī būtu attīstīts balss skaļums, lai bērns prastu pārvaldīt savu balsi, regulējot balss stiprumu noteiktās situācijās. Pēc pētījuma sākotnējās bērnu valodas izpētes rezultātiem jāsecina, ka šī prasme bērniem ir nepieciešams attīstīt un pilnveidot, jo neviens no bērniem neieguva augstāko vērtējumu. 4 bērni savas balss skaļumu regulēja tikai tad, ja viņiem uz to tika norādīts, piemēram, ja skolotāja aicināja runāt klusu, tad viņi centās runāt pieklusinātā balsī vai otrādi. Taču, piemēram, Amēlija un Evelīna praktiski vienmēr runāja skaļā balsī, savukārt Dāvja runa bija grūti sadzirdama, viņš vienmēr runāja it kā čukstus.

Analizējot visu pētījumā iesaistīto bērnu sākotnējās novērošanas gaitā iegūtos rezultātus katrā no izvirzītajiem kritērijiem, iegūtie dati tika apkopoti un atspoguļoti 3.1. attēlā diagrammas veidā, lai dati būtu uzskatāmāki un lai labāk varētu izvērtēt, kuros no kritērijiem bērnu valodas prasmes kopumā atklājās kā attīstītākās un kuras nepieciešams attīstīt un pilveidot.

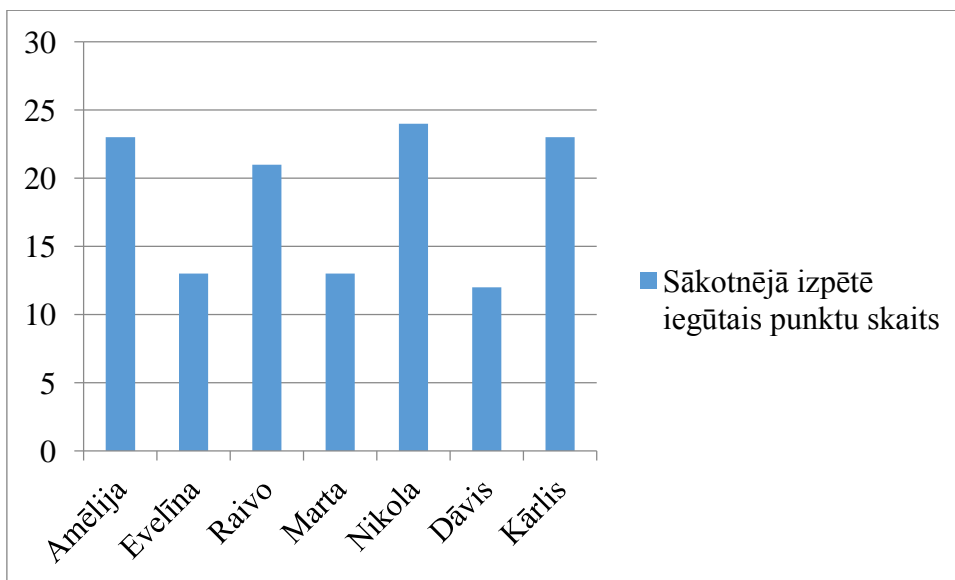
Apkopojot pētījuma grupas bērnu kopējos rezultātus katrā no izvirzītajiem kritērijiem, iespējams uzzināt bērnu valodas prasmju kopainu.

3.1. attēls Bērnu valodas sākotnējās izpētes kritēriju kopējo rezultātu atspoguļojums

3.1. attēlā ir labi redzams, ka kopumā pēc sākotnējās vērtēšanas datiem bērni vislabāk bija apguvuši tādas valodas prasmes kā atbildēšana uz jautājumiem un pareiza patskaņu izruna. Viszemākie vērtējumi iegūti divos no kritērijiem (1. kritērijā- *vārdu krājuma apjoms* un 9. kritērijā- *regulē balss skaļumu*). Salīdzinājumā ar citām valodas prasmēm, kopumā daļēji attīstītas bērniem ir stāstītprasme un prasme uzdot jautājumus, kā arī bērniem grūtības sagādāja pareiza līdzskaņu izruna. Tas nozīmē, ka šie kritēriji, kuros, vadoties pēc kopējais punktu skaita, bērnu valodas attīstība atklājās zemā vai vidējā līmenī, ir jāievēro, izstrādājot teatrālo rotaļu kopu pētījuma pedagoģiskajai izmēģinājuma darbībai.

Tāpat, veicot pedagoģisko izmēģinājumu darbību, svarīgi ir ievērot katra bērna individuālo valodas attīstības līmeni, kas atklājās, veicot sākotnējo valodas attīstības izpēti. 3.1. tabulas dati par katru bērnu tika apkopoti un atspoguļoti 3.2. attēlā, kurā ir redzams sākotnējā izpētē iegūtais punktu skaits katram bērnam visos vērtēšanas kritērijos kopā.

3.2. attēls Sākotnējās izpētes rezultāti pēc iegūto punktu skaita

Pēc 3.2. attēlā atspoguļotajiem rezultātiem ļoti izteikti ir redzams, ka, salīdzinājumā ar citiem bērniem, zemāku valodas prasmju līmeni novērošanas gaitā ir uzrādījuši 3 bērni- Evelīna, Marta un Dāvis, savukārt visaugstākie rezultāti sākotnējā valodas izpētē atklājās Nikolai.

Balstoties uz dokumentu analīzē iegūtajiem datiem un vērojumiem pedagoģiskās darbības laikā pirms pētījuma ietvaros veiktās izmēģinājuma darbības, autore izveidoja nelielus, vispārīgus bērnu raksturojumus, kas ļauj labāk izvērtēt viņu valodas attīstības īpatnības un noteikt iespējamus iemeslus, kādēļ sākotnējā valodas attīstības izpētē tika iegūti attiecīgi rezultāti.

Amēlija ģimenē ir vienīgais bērns. Lai arī meitene septembrī ir uzsākusi apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi, adaptācijas grūtības nav novērojamas. Amēlija ir droša, draudzīga, labprāt kontaktējas gan ar citiem grupas bērniem, gan pieaugušajiem. Runā daudz (teikumos) un skaļi, bieži pati uzsāk sarunu, jautājot, stāstot. Biežāk rotaļājas ar grupas vecākajiem bērniem. Rotaļās ar vienaudžiem vēlas ieņemt līderes pozīciju, labprāt citus izrīko, bieži neieklausās citu teiktajā. Izteikti meklē kontaktu ar skolotāju, vēlas nedalītu uzmanību. Rīta aplī, rotaļnodarbību laikā, ja iespējams, izvēlas sēdēt blakus skolotājam.

Arī Evelīna ir vienīgais bērns divvalodīgā ģimenē. Viņas tēvs runā krievu valodā, māte- latviešu. Evelīnai ir grūtības adaptēties bērnudārzā, ļoti beži raud, īpaši no rītiem, kad jāatvadās no vecākiem. Meitenes runa ir ļoti neskaidra, pārsvarā viņa runā savā valodā, kas apkārtējiem nav saprotama. Piemēram, aplūkojot grāmatas, „lasa” balsī, taču viņas runa praktiski nav saprotama. Labi iegaumē vārdus pēc dzirdes, aktīvi tos atkārto, taču bieži nesaprot vārdu nozīmi. Rotaļnodarbībās un citās aktivitātēs labprāt vēlas piedalīties, izrādot interesi par notiekošo.

Raivo ģimenē ir jaunākais bērns, viņam ir 14 gadus vecs brālis. Ģimenē dzīvo arī vecvecāki, ar kuriem zēnam ir izveidojies īpašs kontakts, tieši vecvecāki ir tie, kuri visbiežāk zēnu atved uz bērnudārzu un ierodas viņam pakaļ. Arī Raivo septembrī ir sācis apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi. Lai arī kopumā zēns veiksmīgi spēj adaptēties jaunajā vidē, tomēr viņam lielas grūtības sagādā no rītiem atvadīties no vecvecākiem un patstāvīgi ienākt grupā, katru rītu salīdzinoši ilgi raud. Raivo nerunā bieži un daudz, taču viņa runa ir skaidra un saprotama, bieži savu runu papildina ar dažādām ķermeņa kustībām, žestiem, mīmiku. Zēns ļoti labi saprot apkārtējo valodu. Rotaļājoties ar citiem bērniem, zēns runā skaļā balsī, taču, kad jārunā rīta aplī, rotaļnodarbībā, viņš runā klusi. Vislabāk Raivo patīk brīvās rotaļas, viņš bieži pauž noraidošu attieksmi un izrāda neapmierinātību, kad tiek aicināts uz rīta apli, rotaļnodarbību vai citu pedagoga organizētu mācību aktivitāti. Mācību aktivitātēs pārsvarā ir vērotājs.

Martai ir divas vecākas māsas (10 un 7 gadi). Meitene ir ļoti klusa un kautrīga. Bērnudārza gaitas uzsāka iepriekšējā mācību gadā citā iestādē. Martai ir vērojamas nelielas adaptācijas grūtības, jo viņa bieži ir noslēgusies sevī, nevēlas kontaktēties ar citiem grupas bērniem, labāk izvēlas rotaļāties viena. Marta izvairās no aktīviem, enerģiskiem bērniem. Runā ļoti maz, parasti izmantojot atsevišķus vārdus nevis vārdu kombinācijas. Lai sazinātos, bieži izmanto ķermeņa valodu, piemēram, norāda ar pirkstu uz attiecīgo lietu, priekšmetu nevis to nosauc. Mācību procesa laikā Martai nepieciešama individuāla uzmanība un iedrošināšana no pedagoga.

Nikola ir vienīgais bērns ģimenē. Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē otro mācību gadu. Nikola ir ļoti aktīva un enerģiska meitene, visur vēlas iesaistīties un darboties. Meitenes valodas prasmes ir ļoti attīstītas- viņa runā daudz un skaidri, savas domas prot formulēt vienkāršos teikumos. Labprāt piedalās visās mācību aktivitātēs, taču grib būt uzmanības centrā. Nikolai ir vērojama uzmanības nenoturība, viņai grūtības sagādā koncentrēt savu uzmanību uz kādu vienu noteiktu darbību, iesākto nereti nevēlas pabeigt, jo ātri ir atradusi citu nodarbi. No rītiem Nikolai problēmas sagādā ienākšana grupiņā un atvadīšanās no mammas, šis process mēdz ieilgt, bieži neizpaliek arī raudāšana. Tad meiteni jāpierunā, jāmierina ne tikai skolotājam, bet arī citiem bērniem, meitene vēlas saņemt apkārtējo uzmanību. Sarsāsmē ar citiem bērniem vēlas būt līdere un situācijas noteicēja, bieži apvainojas, ja kaut kas nenotiek pēc viņas prāta. Savu neapmierinātību pauž ļoti uzkrītoši- skaļi raud, izjauc rotaļu, atņemot rotaļlietas, iesit, iesper u.tml. Uz skolotājas aizrādījumiem reaģē diezgan saasināti, parasti raudot un apvainojoties.

Dāvis aug nepilnā ģimenē, ir vienīgais bērns. Galvenā loma zēna audzināšanā un aprūpē ir vecaimātei, jo māte ļoti daudz strādā. Septembrī Dāvis ir uzsācis apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi, viņam ir grūti adaptēties jaunajā vidē, pielāgoties pirmsskolas dienas norisei

un noteikumiem, bieži raud. Dāvis mēģina atkārtot dzirdētos vārdus, taču runā maz un ļoti pieklusinātā balsī. Skaļāk runā pats savā nodabā. Pārsvārā saziņai ar citiem izmanto ķermeņa valodu, žestus, mīmiku- norāda ar roku kustībām, māj ar galvu (piekrītoši/ noraidoši), smaida, ja ir apmierināts, priecīgs, ja kaut kas nepatīk, tad krīt zemē, sit kājas pret zemi, raud u.tml. Saskarsmē ar citiem grupas bērniem, zēns bieži sācis pielietot fizisku spēku, lai panāktu savu, piemēram, iesīt, iesper, iekož, atņem rotaļlietas u.tml. Citu bērnu uzmanību sev pievērš, izjaucot to rotaļas vai provocējot. Viņš kā savu uzticības personu ir atradis grupas auklīti, izteikti tiecas pēc kontakta ar viņu un vēlas nedalītu auklītes uzmanību.

Kārlis ir vienīgais bērns ģimenē. Īpaša saikne zēnam ir tieši ar tēvu, viņš arī zēnu ved uz bērnudārzu un ierodas viņam pakaļ. Kārļa runas aktivitāte ir lielāka, sarunājoties ar tēvu nevis ar skolotāju vai citiem bērniem grupā, izņemot vienu no grupas zēniem, ar kuru zēns ir iedraudzējies un ar kuru kopā pavada visvairāk laika. Valodas prasmes Kārlim ir attīstījušās tādā līmenī, ka zēns saziņā ar apkārtējiem izmanto verbālo komunikāciju, saprot, ko viņam saka, atbild uz jautājumiem. Taču zēns ir kautrīgs, īpaši tas izpaužas saskarsmē ar pieaugušajiem un mazpazīstamiem bērniem, tāpēc bieži nepieciešams viņu iedrošināt, lai viņš runātu, kaut ko pastāstītu, arī jautājumus uzdod nelabprāt. Vērojot Kārli patstāvīgā darbībā, ir redzams, ka viņam patīk grāmatas. Zēns labprāt klausās pasakas, stāstus. Nelabprāt piedalās dažādās pirkstu rotaļās ar skaitāmpantu runāšanu, skandēšanu, taču viņam patīk kustību rotaļas.

Analizējot informāciju, kas atspoguļota bērnu raksturojumos, un, sasaistot to ar sākotnējā izpētē iegūtajiem rezultātiem katram bērnam pēc kopējā punktu skaita (skat. 3.2. attēlu), var secināt, ka tiem bērniem, kuriem kopumā valodas prasmes atklājās zemākā līmenī, vērojamas arī adaptācijas grūtības. Par valodas attīstību ietekmējošiem faktoriem var uzskatīt gan ģimeni, vidi, kurā bērns atrodas, gan bērna temperamentu un rakstura iezīmes.

Pētījuma ietvaros veiktās bērnu valodas attīstības sākotnējās izpētes rezultāti ir būtiska informācija gan par katra bērna valodas prasmēm individuāli, gan pētījuma grupas valodas prasmēm kopumā, kas tika ievērota, izstrādājot teatrālo rotaļu kopu praktiskās izmēģinājumdarbības veikšanai.

3.3. Teatrālo rotaļu kopas izveide un aprobācija

Pēc teorētiskās literatūras analīzes un bērnu sākotnējās izpētes tika izveidota teatrālo rotaļu kopa. Rotaļu kopu (skat. 3.2. tabulu) paredzēts iekļaut pedagoģiskajā mācību procesā, veicot šī pētījuma izmēģinājuma darbību, lai konstatētu, kādas ir teatrālo rotaļu izmantošanas iespējas 2-3 gadus vecu bērnu valodas attīstības veicināšanā pirmsskolas pedagoģiskajā

procesā. Izveidoto rotaļu kopu praktiskajā darbībā plānots izmantot 5 nedēļas. Rotaļu kopu veido 5 teatrālās rotaļas, un katras rotaļas norisei paredzētais laiks ir viena nedēļa, kuras laikā rotaļa tiek izspēlēta vairākas reizes, lai sekmētu bērnu rotaļu darbības prasmju attīstību un pilnveidošanu, pakāpeniski attīstot rotaļas sižetu un paplašinot teatrālajā rotaļā veicamās aktivitātes.

3.2. tabula

Teatrālo rotaļu kopa

Rotaļas nosaukums	Uzdevumi	Darbojošās personas	Nepieciešamie materiāli (atribūtika)
Rācenis (pēc krievu tautas pasakas „Rācenis” motīviem)	<ul style="list-style-type: none"> • Paplašināt, aktivizēt vārdu krājumu; • Rosināt bērnus līdzdarboties rotaļā, attīstot sadarbības prasmes; • Rosināt iejusties lomās un attēlot tēlus. 	Vectētiņš, vecmāmiņa, mazmeitiņa, suns, kaķis, pele, kaimiņi, rācenis, skatītāji.	Pasakas tēli- figūras ar magnētiem, izmantošanai uz magnētiskās tāfeles- vectētiņš, vecmāmiņa, mazmeitiņa, suns, kaķis, pele, rācenis., rotaļu lejkanna, rotaļu lāpsta, rotaļu spainis, groziņš, brūnas vai melnas krāsas sega (vai attiecīga lieluma auduma gabals).
Kuģītis (pēc V. Sutejeva pasakas „Kuģītis” motīviem)	<ul style="list-style-type: none"> • Attīstīt prasmi runāt teikumos; • Attīstīt, pilnveidot komunikatīvās prasmes; • Attīstīt kustību 	Varde, cālis, pele, skudra, mārīte,	Pasakas tēli- neliela izmēra rotaļlietas- varde, cālis, skudra, mārīte, pele; koka lapa;

	koordināciju.	skatītāji.	salmam līdzīgs priekšmets (piemēram, dzeltenas krāsas kokteiļa salmiņš); kuģis- priekšmets, kas līdzinās valrieksta čaumalai (brūna bļoda vai tml.); aukla; zilas krāsas organzas auduma gabals vai tml.
Kas teica ņau? (pēc V. Sutejeva pasakas „Kas teica ņau?” motīviem)	<ul style="list-style-type: none"> • Rosināt runā lietot īpašības vārdus, kas raksturo teatrālajā rotaļā darbojošos tēlus; • Rosināt runā veidot īsus teikumus; • Attīstīt, pilnveidot prasmi regulēt balss skaļumu, atdarinot pasakas tēlu skaņas. 	Kucēns, gailis, pele, lielais suns, bite, varde, zivs, kaķis, skatītāji.	Paskas varoņi-origami modeļi (divi komplekti)- mazs suns (kucēns), lielais suns, gailis, pele, bite, varde, zivs, kaķis.
Trīs kaķēni (pēc V. Sutejeva pasakas „Trīs kaķēni” motīviem)	<ul style="list-style-type: none"> • Paplašināt, aktivizēt vārdu krājumu; • Attīstīt artikulācijas aparātu (veicināt pareizu saņu izrunu); • Veicināt bērnu sadarbību. 	Melnais kaķēns, pelēkais kaķēns, baltais kaķēns, peles, varde, zivs.	Attēli, kas atspoguļo pasakas sižetu, organzas auduma gabali (apm. 50×50 cm, 3 gab. melnā krāsā, 3 gab. baltā krāsā, 1 gab. pelēkā krāsā, kā arī dažādās citās krāsās,

			piemēram, zaļā, sarkanā, dzeltenā), auklas peļu astēm, zaļš papīra vainadziņš vardei, papīra vainadziņš ar zivs attēlu, lielais vingrošanas riņķis, balts palags vai cits attiecīga izmēra audums, vingrošanas tunelis līšanai.
Mājas pele un lauku pele (pēc latviešu tautas pasakas „Mājas pele un lauku pele” motīviem)	<ul style="list-style-type: none"> ● Bagātināt un aktivizēt vārdu krājumu; ● Attīstīt, pilnveidot prasmi saskaņot darbības ar runu attiecīgās lelles lomai; ● Veicināt sadarbības prasmes. 	Mājas pele, lauku pele, circenis, kaķis, saimnieks, suns, skatītāji.	Pasakas tēli- lelles uz kociņiem- mājas pele, lauku pele, circenis, kaķis, saimnieks, suns.

Rotaļu kopā iekļautajām rotaļām ir veikti apraksti, kas detalizētāk atspoguļo katras rotaļas norisi. Ievērojot noteikto diplomdarba apjomu, vienas rotaļas apraksts ir iekļauts šajā apakšnodaļā, bet pārējo rotaļu apraksti skatāmi šī darba 3. pielikumā.

Teatrālās rotaļas „Rācenis” apraksts

Rotaļas sižets pēc krievu tautas pasakas „Rācenis” motīviem.

Rotaļas mērķis: Valodas prasmju attīstīšana.

Rotaļas uzdevumi:

- Paplašināt, aktivizēt vārdu krājumu;
- Rosināt bērnus līdzdarboties rotaļā, attīstot sadarbības prasmes;
- Rosināt iejusties lomās un attēlot tēlus.

Norises laiks: Rotaļu paredzēts izspēlēt vairākas reizes nedēļas laikā, pakāpeniski attīstot un paplašinot gan rotaļas sižetu, gan bērnu teatrālo darbību kopumā rotaļas norises laikā.

Iepriekšējais darbs ar bērniem: Rudens tēmas ietvaros ir veiktas pārrunas ar bērniem par dārza darbiem rudenī, ražas novākšanu, bērni ir iepazīstināti ar rudens veltēm- zināmākajiem augļiem, dārzeņiem. Bērniem ir izstāstīta pasaka, attēlojot pasakas sižetu uz magnētiskās tāfeles, izmantojot pasakas varoņu figūras ar magnētiem. Bērni kopā ar skolotāju ir apskatījuši pasakas attēlus, pārrunājuši tajos redzamo.

Nepieciešamie materiāli (atribūtika): pasakas varoņu figūras (no kartona izgatavoti pasakas tēli, krāsaini, ielaminēti, ar magnētiem, izmantošanai uz magnētiskās tāfeles): vectētiņš, vecmāmiņa, mazmeitiņa, suns, kaķis, pele, rācenis; magnētiskā tāfele, rotaļu lejkanna, rotaļu lāpsta, rotaļu spainis, groziņš, brūnas vai melnas krāsas sega (vai attiecīga lieluma auduma gabals).

Lomas: vectētiņš, vecmāmiņa, mazmeitiņa, suns, kaķis, pele, kaimiņi, rācenis, skatītāji.

Pedagoga līdzdalība rotaļā: Pedagogs ir rotaļas ierosinātājs un tiešs vai netiešs vadītājs, atkarībā no situācijas. Ņemot vērā bērnu vecumposmu, teatrālajā rotaļā pedagogs darbojas kopā ar bērniem, tos nepieciešamības gadījumā iedrošinot, virzot rotaļas darbību attīstību. Vadoties pēc situācijas, pedagogs iesaistās rotaļā gan kā aktieris, attēlojot kādu lomu, gan ar demonstrācijas palīdzību rosina bērnus attēlot savas lomas.

Teatrālās rotaļas norise: Teatrālo rotaļu paredzēts īstenot šādos etapos:

1) Sākumā skolotāja ierosina izspēlēt pasaku, rādot to uz tāfeles, izmantojot pasakas varoņu figūras. Uz tāfeles ar flomasteru tiek uzzīmēta māja, dārzs u.tml. Kopā ar bērniem puslokā tiek izvietoti krēsliņi skatītājiem (gan citiem grupas bērniem, gan rotaļu lācim, zaķim, lellēm u.tml. Skolotāja piedāvā bērniem pašiem izvēlēties lomas, nepieciešamības gadījumā palīdz lomu sadalē. Skolotāja stāsta pasaku, sarunā iesaistot bērnus, rosinot kopīgi atcerēties pasakas sižetu un izdomāt pasakas varoņu dialogus. Aktieri izvieto uz tāfeles pasakas varoņu figūras, atbilstoši lomām mēģina attēlot sava tēla runu. Skolotāja pievērš uzmanību tam, lai arī skatītāji, kaut tieši nepiedalās tēlu atveidošanā, būtu aktīvi rotaļas dalībnieki. Viņi tiek rosināti atcerēties pasakas sižetu, vajadzības gadījumā palīdzēt aktieriem, pasakot priekšā pasakas darbību gaitu.

Ir svarīgi pasakas varoņu figūras pēc rotaļas atstāt izvietotas uz tāfeles, lai tās jebkurā laikā būtu bērniem pieejamas, lai gadījumā, ja bērns vēlas, teātri var spēlēt patstāvīgi, pārvietojot figūras, vai, apvienojoties vairākiem bērniem kopā.

2) Skolotāja ierosina rotaļu izspēlēt tādā pašā veidā, kā iepriekš, tikai mainot lomas, lai visiem bērniem ir iespēja būt gan par aktieriem, gan skatītājiem. Šo rotaļas etapu var atkārtot 2-3

reizes, bet tikai tādā gadījumā, ja bērni izrāda interesi un paši labprāt vēlas rotaļu turpināt, mainot lomas. Pedagogam ir svarīgi vērot bērnus teatrālās darbības laikā un izvērtēt situāciju.

3) Rotaļa tiek izspēlēta, neizmantojot pasakas varoņu figūras, bet bērniem pašiem iejūtoties pasakas tēlos. Tā kā iepriekš bērni ir teatrālo rotaļu izspēlējuši, izmantojot pasakas varoņu figūras, viņiem pasakas sižets ir zināms, skolotāja ierosina izspēlēt rotaļu pašiem. Ja nepieciešams, jāpalīdz lomu sadalē. Uzmanība jāpievērš tiem bērniem, kuri rotaļas norises laikā labprātāk ieņēmuši vērotāja pozīciju, nav iesaistījušies aktīvā rotaļdarbībā. Piemēram, ja iepriekš viņi bija skatītāji, tad šoreiz skolotāja ierosina bērniem, kas neizrāda aktivitāti, būt par kaimiņiem, vedinot bērnus uz aktīvu līdzdalību rotaļā. Piemēram, jautā, ko kaimiņi dara savā dārzā, kā varētu palīdzēt vectētiņam u.tml. Lai veicinātu bērnu radošo darbību, tiek piedāvāti dažādi atribūti- lejkanna, spainis, groziņš, kas nepieciešami dārza darbos. Sega tiek izmantota, lai veiksmīgāk attēlotu rāceņa augšanu zemē (piemēram, apsedzas, kad rācenis vēl mazs, atsedzas, kad rācenis aug liels). Arī šajā reizē, kad tiek izspēlēta rotaļa, skolotāja tajā līdzdarbojas, taču neizpilda konkrētu lomu, bet palīdz ar demonstrējumu. Šoreiz rotaļas sižeta attīstība nav paredzama, tas atkarīgs no bērnu brīvas improvizācijas teatrālajā darbībā.

4) Nākamajā reizē, kad rotaļa tiek izspēlēta, var tikt piemeklēti vēl citi atribūti, kas nepieciešami, atkarībā no situācijas, jo rotaļas sižeta virzība nav paredzama. Šajā rotaļas etapā skolotāja vairāk vēro bērnus un seko viņu idejām, palīdz tās realizēt. Nepieciešamības gadījumā skolotāja ar uzvedinošu jautājumu palīdzību, palīdz rotaļas sižeta virzībā, taču svarīgi ir ievērot, ka šajā rotaļas etapā dominējoša ir bērnu brīva improvizācija par pasakas sižetu.

Pedagoģiskās izmēģinājumdarbības laikā tika vērota bērnu darbība teatrālajās rotaļās, kas autorei ļāva izvērtēt katras rotaļas norisi, to stiprās un vājās puses.

Izvērtējot teatrālās rotaļas „Rācenis” norisi, var secināt, ka bērni ar lielu interesi vēroja skolotājas rādīto pasaku, klausījās stāstījumā un labprāt vēlējās izspēlēt rotaļu paši. Uzsākot rotaļu, bērni bija kautrīgi, pat samulsuši, bet ar skolotājas palīdzību, piemēru un iedrošinājumu atraisījās un arvien aktīvāk līdzdarbojās rotaļā. Interesanti, ka, izvēloties lomas, bija bērni, kuri uzreiz vēlējās būt skatītāji (no šajā pētījumā iesaistītajiem- Dāvis un Raivo), savukārt, izvēloties sev tīkamu pasakas tēlu, ko atveidot, bija bērni, kuri nespēja uzreiz izlemt, kuru no tēliem attēlot, sākumā izvēlējās vienu, pēc brīža jau gribēja citu, piemēram, Nikola, Evelīna, Amēlija, tāpēc sākotnējais lomu sadales process ieilga. Ar katru nākamo reizi lomu sadale noritēja veiksmīgāk, jo bērni jau bija guvuši priekšstatu gan par teatrālās rotaļas gaitu, gan zināja, ka, ja vēlēsies, viņiem būs iespēja attēlot arī citus pasakas tēlus.

Īpaši veiksmīgi, autoresprāt, notika šīs rotaļas izspēle beigu etapā, kad bērnu rotaļdarbības prasmes izpaudās visspilgtāk. Gandrīz visi bērni prata nosaukt pasakā

darbojošos tēlus, mēģināja patstāvīgi atstāstīt rotaļas notikumus, viens otru papildinot. Autore novēroja, ka rotaļas laikā bērni sāka vairāk sadzīties, sarunāties savā starpā, uzdodot jautājumus, norādot, kādas darbības turpmākajā rotaļas gaitā veicamas. Tas saistāms ar to, ka bērni jau bija apguvuši rotaļas pamatsižetu, iepriekš vairākas reizes rotaļu izspēlējot kā bilžu teātri uz magnētiskās tāfeles, kā arī tāpēc, ka bērni bija kļuvuši drošāki, atraisītāki saskarsmē ar citiem bērniem un skolotāju. Arī Dāvis, kurš iepriekšējās reizēs rotaļu labprātāk izvēlējās vērot kā skatītājs, šoreiz iesaistījās rotaļā, kaut arī ieturēja zināmu distanci no pārējiem bērniem, tomēr attēloja kaimiņu un grāba lapas savā dārzā. Autore secina, ka būtiska nozīme rotaļas sižeta attīstībā bija piedāvātajiem atribūtiem, jo to iekļaušana teatrālajā darbībā veicināja bērnu aktīvo darbību un izdomu, paplašinot rotaļas sižetu. Tomēr šī rotaļas etapa norisei grupas telpa izrādījās nedaudz par mazu, tāpēc vislabāk būtu bijis to izspēlēt iestādes āra teritorijā.

Par teatrālo rotaļu „Kuģītis” (rotaļas norises aprakstu skatīt 3. pielikumā) interesi izrādīja pilnīgi visi bērni, aplūkoja, pataustīja rotaļai paredzētās rotaļlietas un atribūtus, ļoti aktīvi iesaistījās rotaļvides iekārtošanā. Uzreiz gatavi iesaistīties rotaļā bija 4 bērni- Nikola, Evelīna, Amēlija un Kārlis, jāpiebilst, ka Kārlis jau bija izdomājis, ko rotaļā vēlas darīt- viņš gribēja pūst kā vējš un peldināt kuģi. Kaut arī autore vēja lomu rotaļā nebija paredzējusi, tā tika ieviesta.

Rotaļas laikā autore novēroja, ka, piemēram, Nikola un Amēlija, atveidojot savas lomas, arvien izteiktāk centās runāt īsos teikumus, savukārt Kārlis ik pa laikam komentēja notiekošo, pamācot citus bērnus, norādot, kas viņiem attiecīgajā momentā būtu jādara, kas iepriekš viņam nebija raksturīgi. Raivo, Dāvis, Marta sākumā labprātāk notiekošo vēroja no malas nevis aktīvi līdzdarbojās tēlu atveidošanā, taču vēlāk arī Raivo un Marta ar skolotājas atbalstu un iedrošinājumu iejutās tēlos, veica darbības ar rotaļlietām, atbilstoši sižeta notikumiem. Piemēram, Raivo savā teatrālajā darbībā arvien vairāk izmantoja runu, Marta runāja tikai tad, ja skolotāja iedrošināja, palīdzēja, mudināja atkārtot. Lai gan Dāvis kopīgā rotaļā ar bērniem šoreiz neiesaistījās, autore novēroja, ka viņš ar rotaļlietām (pasakas varoņiem) labprāt darbojas patstāvīgi brīvo rotaļu laikā, atveidojot pasakas varoņu darbības, piemēram, ievieto rotaļlietas „kuģī”, imitē tā peldēšanu.

Teatrālajā rotaļā „Kas teica ņau?” iesaistījās visi bērni, jo, kā autore novēroja, bērnu uzmanību piesaistīja tas, ka bija nepieciešams atdarināt pasakas varoņu balsis dažādās intonācijās, tas bērniem ļoti patika un sagādāja prieku. Tie bērni, kuri teatrālās darbības laikā nerunāja varoņu dialogus, piemēram, Dāvis un Evelīna, atveidoja savu tēlu balsis, īpaši labi tas izdevās Evelīnai. Viņa prata izteiksmīgi atdarināt suņu riešanu- mainot balss skaļumu, tembru, bija saklausāmas izteiktas atšķirības lielā suņa un mazā kucēna riešanā. Vardes

kurkstēšanu ar īpašu aizrautību atdarināja visi bērni, skaņas mēģināja atdarināt ļoti dažādās balss intonācijās. Bērni teatrālo rotaļu bieži spēlēja arī patstāvīgi bez skolotājas līdzdalības vai nu individuāli darbojoties ar origami modeļiem vai nelielās grupās, teatrālajai darbībai izmantojot ne tikai paredzēto galda virsmu, bet visu grupas telpu, mainot varoņu atrašanās vietu, atkarībā no iecerētās sižeta darbības. Nosaucot pasakas tēlus, lielākā daļa bērnu izmantoja arī īpašības vārdus, piemēram, teica lielais suns, mazais kucēns vai mazais sunītis, zaļā varde, čaklā bitīte. Autore secina, ka šī rotaļa ir veiksmīgi izmantojama pedagoģiskajā mācību procesā bērniem, kuru attīstības līmeņi un valodas prasmes krasi atšķiras, jo tēlu atveidošanā ir plašas iespējas izmantot balsi, atdarinot to skaņas, mainot balss intonāciju. Savukārt tas palīdzēja bērniem justies drošākiem, pārliecinātākiem par sevi, iesaistoties kopīgā rotaļā ar citiem bērniem, kuru valodas prasmes ir augstāk attīstītas, kuri savā runā veido teikumus.

Rotaļa „Trīs kaķēni” bērniem patika vislabāk, to bērni vēlējās izspēlēt vairāk reizi nekā plānots. Ar katru reizi bērnu darbības rotaļā kļuva pārliecinātākas un daudzveidīgākas. Attīstoties bērnu teatrālajai darbībai rotaļā, varēja novērot, ka bērni labprāt izmanto visu brīvo telpu grupā, lai tie varētu brīvi kustēties un izpausties, tāpēc šīs rotaļas norisei ir nepieciešama samērā plaša telpa. Pozitīvi, ka rotaļdarbības laikā vairāki bērni savstarpēji sadarbojās. Rotaļas laikā bērni jutās brīvi, par to liecināja ne tikai izteiktā bērnu kustību aktivitāte un prieks, bet arī nemitīgā čalošana, jo bērni daudz sarunājās savā starpā. Interesanti, ka tuneli, kas bija domāts kā vecais skurstenis, caur kuru lienot, kaķēni kļuva melni, bērni nodēvēja par trubu. Grūtības bērniem sagādāja saprast, kas ir miltu toveris, kaut arī tika skaidrots un rādīts, ka tas ir liels trauks, kurā ir milti. Piemēram, Amēlija to sauca par bļodu, Nikola apgalvoja, ka milti ir pakā. Kaut arī vārdu toveris daži bērni spēja iegaumēt, taču, autoresprāt, izpratne par tā nozīmi viņiem tomēr neradās. Arvien biežāk bija dzirdams, ka bērni savā runā lieto krāsu nosaukumus.

Šajā rotaļā ļoti izteikti varēja manīt Amēlijas un Nikolas līderības iezīmes, tāpēc skolotājai vajadzēja sekot līdzi tam, lai galvenās lomas neuzņemtos vieni un tie paši bērni, lai visiem bērniem būtu iespēja patstāvīgi izlemt, kā labāk savu tēlu atveidot, jo, piemēram, Amēlija bieži norādīja citiem bērniem, kā būtu pareizi jādara u.tml.

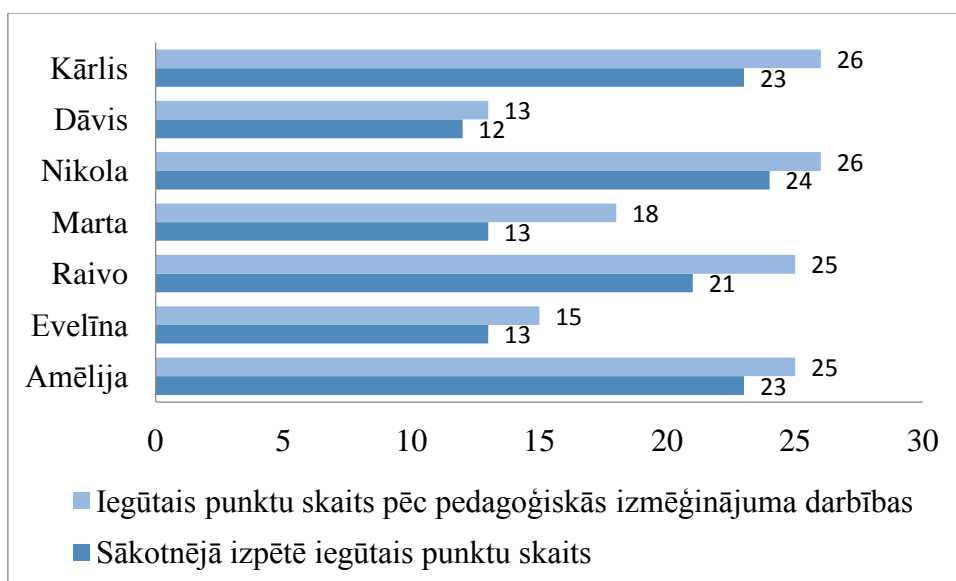
Lai arī bērni ar interesi vēroja un klausījās skolotājas stāstīto pasaku „Mājas pele un lauku pele”, iesaistīt aktīvajā teatrālās rotaļas darbībā visus bērnus neizdevās, piemēram, Dāvis leļļu teātri tikai vēroja. Rotaļu bija nepieciešams vairākas reizes atkārtot, kamēr bērni apguva paskas sižetu, spēja atcerēties notikumu secību, vairāk bija vajadzīgs skolotājas piemērs un skaidrojums. Taču šajā rotaļā bija vērojama izaugsme bērnu sadarbībā un savstarpējā komunikācijā, bērni centās viens otram palīdzēt, pamācīt, bet šoreiz bez

uzstājīgiem norādījumiem. Vislabāk attēlot savu tēlu, saskaņojot darbības ar runu, padevās Amēlijai. Rotaļas sākumā bērni nezināja, kas ir circenis, taču rotaļas gaitā šo vārdu apguva, saprata tā nozīmi. Sākumā grūtības bērniem sagādāja saprast, ar ko atšķiras lauku pele no mājas peles, piemēram, Nikola stāstīja, ka laukos arī ir mājas. Autore secināja, ka galvenokārt jauni vārdi, ko bērni apguva un sāka lietot savā runā bija *ala*, *circenis* (bērniem grūtības sagādāja šī vārda pareiza izruna) un *saimnieks*, taču Nikola un Kārlis prata pastāstīt, kas ir *klēts* un šo vārdu korekti lietoja, izspēlējot rotaļu.

Analizējot teatrālo rotaļu norisi, autore secināja, ka ar katru reizi bērnu teatrālajā darbībā bija vērojama attīstība, kas izpaudās gan kā bērnu spēja savstarpēji sadarboties, ieklausīties citu teiktajā, gan kā spēja patstāvīgi atveidot lomas, iejusties tēlos, atdarinot tos ar kustībām un balsi, kā arī atbilstoši situācijai saskaņot darbības ar runu. Pētījuma ietvaros veiktās izmēģinājuma darbības laikā apstiprinājās darba teotētiskajā daļā iegūtās atziņas par to, ka arī šajā vecumā, kad bērnu valodas prasmes vēl tikai attīstās, teatrālā rotaļa kā mācību aktivitāte ir bērniem piemērota, tā piesaista viņu uzmanību un ieinteresē, palīdz atraisīties, pārvarēt nedrošību, aktivizē bērnu vēlmi runāt un sadarboties vienam ar otru.

3.4. Pētījuma rezultāti un to analīze

Pēc pētījuma ietvaros veiktās praktiskās izmēģinājuma darbības tika veikta atkārtota bērnu valodas attīstības izpēte pēc tāda paša principa kā sākotnējā izpētē. Iegūtie dati tika apkopoti un atspoguļoti tabulā, kas apskatāma darba 4. pielikumā.

3.3. attēls Bērnu valodas prasmju rezultātu apkopojums

Lai izvērtētu teatrālo rotaļu izmantošanas rezultātus pedagoģiskajā mācību procesā 2-3 gadus vecu bērnu valodas attīstības sekmēšanā, sākotnējā izpētē iegūtie dati tika apkopoti un salīdzināti ar atkārtotajā izpētē iegūtajiem rezultātiem.

3.3. attēlā diagrammas veidā ir atspoguļoti sākotnējās un atkārtotās bērnu valodas prasmju vērtēšanas rezultāti katram no pētījumā iesaistītajiem bērniem pēc iegūto punktu skaita visos vērtēšanas kritērijos kopā. Veicot rezultātu salīdzinošu analīzi, var secināt, ka kopumā valodas prasmju līmenis ir paaugstinājies katram no bērniem. Informāciju par bērnu valodas prasmju vērtējumiem atkārtotajā izpētē skatīt darba 4. pielikumā.

Evelīnai, Martai un Dāvim, salīdzinājumā ar citiem bērniem, sākotnējā izpētē atklājās zemāks valodas attīstības līmenis. Izvērtējot šo bērnu vērtēšanas rezultātus pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības, var secināt, ka visaugstākā valodas attīstības dinamika ir vērojama Martai. Pirms pētījuma ietvaros veiktās izmēģinājumdarbības Marta runāja ļoti maz, savā runā izmantoja atsevišķus vārdus nevis vārdu kombinācijas, saziņā ar apkārtējiem pārsvarā izmantoja neverbālo valodu, taču jau izmēģinājumdarbības sākumā autore novēroja, ka viņa pamazām kļūst drošāka, vairāk runā, ar katru reizi aktīvāk iesaistās kopējā rotaļdarbībā. Atkārtotā vērtēšanā atklājās, ka meitenes valodas prasmes ir uzlabojušās 5 no izvirzītajiem vērtēšanas kritērijiem. Tika konstatēts, ka Martai ir strauji paplašinājies aktīvais vārdu krājums, viņa savā runā ir sākusi veidot teikumus no 2-3 vārdiem, kā arī pamazām veidojas prasme saskaņot vārdus dzimtē, skaitlī un locījuma. Meitene ir sākusi arī uzdot jautājumus, savukārt, atbildot uz jautājumu, bieži izmanto 2-3 vārdu kombinācijas, kas pirms tam netika novērotas.

Lai arī Evelīna ir apguvusi jaunus vārdus, viņas runa ir kļuvusi ievērojami skaidrāka un saprotamāka apkārtējiem, skaņu izruna kļuvusi pareizāka, vārdu krājuma apjoms meitenei tika novērtēts kā nepietiekams. Arī pēc izmēģinājumdarbības Evelīnas stāstītprasme nebija uzlabojusies. Pēc iegūtajiem rezultātiem ir redzams, ka atkārtotā novērošanā augstāku vērtējumu meitene ieguvusi 5. kritērijā- ja pirms tam Evelīna praktiski nekad uz uzdotajiem jautājumiem neatbildēja, tad pēc izmēģinājumdarbības viņa bija sākusi uz jautājumiem atbildēt. Tātad jāsecina, ka meitenei ir paplašinājies gan aktīvais, gan pasīvais vārdu krājums, jo, kaut arī Evelīna nerunā pietiekami labi, viņa vairāk sākusi saprast apkārtējo valodu, kā arī kļuvusi drošāka.

Dāvis arī atkārtotā valodas prasmju izpētē ieguva kopumā salīdzinoši zemu vērtējumu, rezultāti bija uzlabojušies tikai vienā no kritērijiem. Dāvja valodas attīstībā tika novērotas nelielas, taču būtiskas izmaiņas- zēns savā runā sāka kopā sasaistīt vārdus, veidojot īsus, vienkāršus 2-3 vārdu teikumus. Autoresprāt, Dāvja valodas prasmju salīdzinoši zemie rezultāti, kas tika iegūti atkārtotās novērošanas laikā, ir saistāmi gan ar viņa vecumu (viņš ir

jaunākais bērns grupā), gan emocionālo stāvokli (vēl nav adaptējies jaunajā vidē, bieži raud utt.). Bieži vien šajā vecumā bērnam ir vajadzīgs ilgāks laiks, lai uztvertu jauno informāciju, tāpēc, ņemot vērā samērā neilgo laika periodu, kad tika veikts pētījums, varētu būt arī absolūti normāli un pieļaujami, ka atkārtotās novērošanas laikā kritēriju vērtējumos izmaiņas netika konstatētas (izņemot prasmi veidot tekumus), iespējams, ja atkārtotā izpēte tiktu veikta pēc ilgāka laika, piemēram, vismaz mēnesi vēlāk, Dāvis iegūtu augstākus vērtējumus kritērijos.

Amēlijas valodas prasmes salīdzinoši augstā līmenī atklājās jau sākotnējās izpētes laikā. Pēc atkārtotās vērtēšanas rezultātiem ir redzams, ka meitenes valodas attīstības līmenis ir nedaudz paaugstinājies, tika konstatēts, ka meitene, kaut ne vienmēr, taču spēja regulēt savas balss skaļumu atbilstošās situācijās, pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības viņas prasme pārvaldīt savu balsi, regulējot balss stiprumu, nebija attīstīta, viņa gandrīz vienmēr runāja skaļā balsī. Autoresprāt, Amēlijas aktīvā līdzdarbība teatrālajās rotaļās bija būtisks faktors, kas veicināja šīs valodas prasmes attīstību. Teatrālās darbības laikā viņa mācījās runāt dažādās intonācijās, kas bija nepieciešams, atveidojot tēlus, kā arī sadarbojoties ar citiem bērniem, mācījās ieklausīties citu teiktajā, nepārtraucot sarunu biedru.

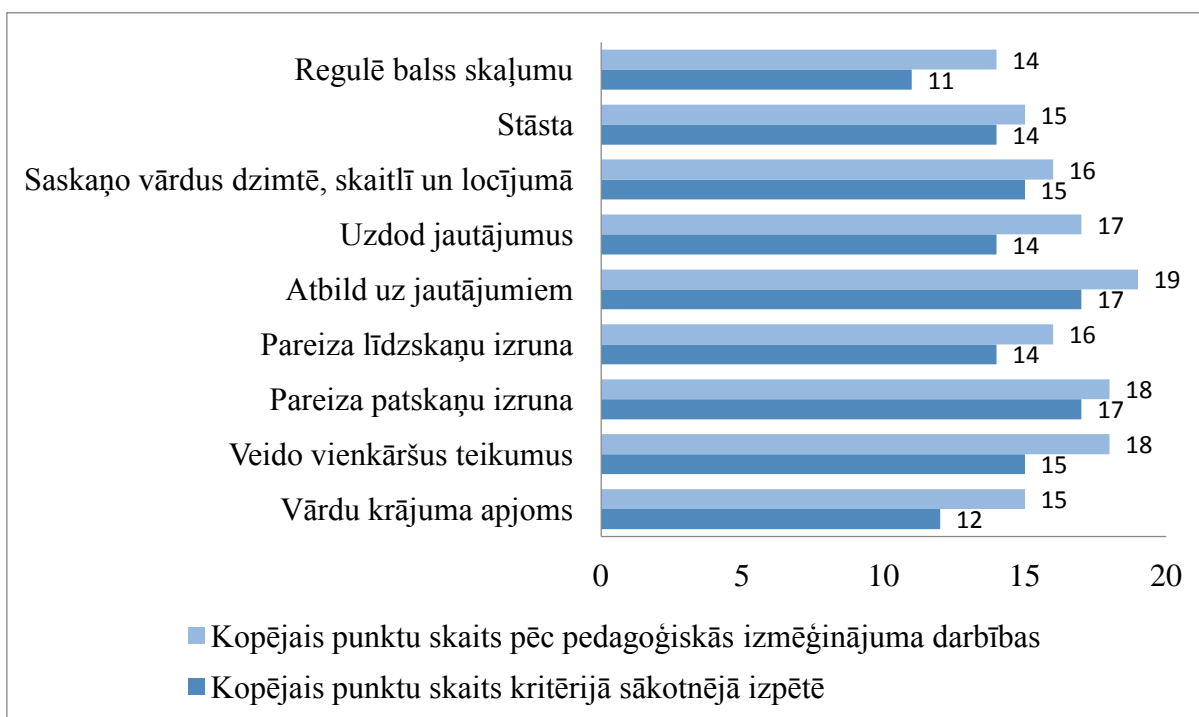
Salīdzinot Raivo rezultātus, jāsecina, ka pēc veiktās izmēģinājumdarbības zēna valodas attīstībā ir vērojamas izmaiņas vairākos izvirzītajos valodas prasmju kritērijos (skatīt 3.1. tabulu un 4. pielikumu). Ja pirms tam Raivo neizcēlās ar lielu runas aktivitāti, tad atkārtotās novērošanas laikā bija vērojams, ka zēns runā ievērojami vairāk un biežāk. Zēns sācis veidot teikumus no 3 un vairāk vārdiem, sarunājoties bieži uzdod jautājumus, arvien vairāk stāsta par sevi, savu ģimeni, notikumiem un pārdzīvojumiem gan rotaļnodarbību laikā, gan sarunājoties ar grupas biedriem, skolotāju, auklīti. Raivo runai kļūstot aktīvai, ir izveidojusies pareiza skaņu izruna.

Nikola un Kārlis atkārtotā valodas prasmju izpētē ir ieguvuši augstākos vērtējumus pēc punktu kopskaita kritērijos. Arī sākotnējā izpētē viņu valodas prasmes atklājās salīdzinoši augstā līmenī (skatīt 3.3. attēlu). Analizējot iegūtos vērtējumus (skatīt 3.1. tabulu un 4. pielikumu), ir redzams, ka pēc izmēģinājumdarbības bērni augstāko vērtējumu ir ieguvuši gandrīz visos no izvirzītajiem kritērijiem. Autore novēroja, ka Nikolai izteikti ir paplašinājies vārdu krājums, kaut arī iepriekš tas jau bija pietiekams, viņa savā runā sākusī lietot sarežģītākus vārdus, krietni vairāk īpašības vārdus. Vēl aizvien Nikolai ir nepilnības līdzskaņu izrunā. Kārlim skaņu izrunā nepilnības vairs netika konstatētas, arī vārdu krājums zēnam kļuvis bagātāks, viņš prot pietiekoši labi izteikties un īsi pastāstīt par dažādām tēmām.

Veicot rezultātu salīdzinošu analīzi, var secināt, ka pēc veiktās pedagoģiskās izmēģinājuma darbības, kuras laikā mācību procesā tika izmantotas teatrālās rotaļas, valodas prasmes ir uzlabojušās visiem bērniem, taču valodas attīstību ietekmējoši faktori var būt gan

bērna vecums, bērna individuālās attīstības temps, emocionālais stāvoklis (adaptācija grupā, ģimenes apstākļi), gan bērna rakstura iezīmes.

Lai uzskatāmāk redzētu bērnu valodas prasmju kopainu, izmaiņas un dinamiku katrā no izvirzītajiem kritērijiem, autore apkopoja pētījuma grupas bērnu kopējos rezultātus arī pēc izmēģinājumdarbības, apkopoja, salīdzināja tos ar sākotnējā izpētē iegūtajiem datiem un attēloja tos diagrammas veidā 3.4. attēlā.

3.4. attēls Valodas prasmju kopējo rezultātu salīdzinājums kritērijos

Salīdzinot rezultātus, kas atspoguļo pētījuma bērnu grupas valodas prasmju kopainu kritērijos, var secināt, ka bērnu valodas prasmju līmenis ir paaugstinājies katrā no kritērijiem. 4 no kritērijiem bērnu valodas prasmes ir uzlabojušās visvairāk- teatrālo rotaļu izmantošana kopumā ir veicinājusi vārdu krājuma palielināšanos, prasmes teikumu veidošanā, bērni ir sākuši biežāk uzdot jautājumus, kā arī ir attīstījusies prasme regulēt balss skaļumu, kas sākotnējā izpētē atklājās kā nepilnīgāk novērtētais kritērijs.

Pēc rezultātu analīzes var secināt, ka mērķtiecīgi iekļaujot teatrālās rotaļas mācību procesā, iespējams paaugstināt bērnu valodas prasmju kopējo līmeni grupā.

Tāpat diplomdarba autore secina, ka, ir svarīgi bērniem piedāvāt dažādu veidu teatrālās rotaļas, piemēram, lai teatrālajā darbībā bērni var izmantot gan lelles, gan bilžu teātri, gan paši iejusties tēlos, izmantojot maskas un citus atribūtus. Dažādojot teatrālo rotaļu norisi, izmantojot daudzveidīgus materiālus un atribūtiku, iespējams veicināt bērnu aktivitāti rotaļā, līdz ar to arī veicināt valodas attīstību. Bērnu intereses var atšķirties- kādam vairāk patīk

pašam pārtapt par pasakas varoni, cits labprātāk darbojas ar priekšmetiem un rotaļu izspēlē ar to palīdzību. Svarīgi, lai rotaļdarbība piesaista bērna uzmanību, lai viņš tajā labprāt iesaistās, jo tas ir arī priekšnosacījums bērna aktīvai vārdiskai darbībai, lai teatrālā rotaļa kalpo par stimulu bērna pašizpaušmei kopumā, kas ietver arī valodas prasmju attīstību.

NOBEIGUMS

Pēc pētījumā veiktās teorētiskās literatūras izzināšanas un empīriskā pētījuma datu analīzes, diplomdarba autore izdara šādus secinājumus:

Valodas attīstība sākas jau no pirmās dzīves dienas, valoda cilvēkam ir jāapgūst, tā atrodas pastāvīgā attīstības procesā, un valodas attīstība ir cieši saistīta ar intelektuālo un sociālo attīstību. Valodas sekmīgas attīstības pamatā ir saskarsme, emocionālais kontakts ar pieaugušo, sākotnēji ģimene ir valodas prasmju veidotāja, vēlāk pirmsskolas pedagoga uzdevums ir pievērst pietiekamu uzmanību bērnu valodai. Mērķtiecīgi sekmējot bērna valodas attīstību, var novērst iespējamus valodas traucējumus, kas vēlāk bērnam var sagādāt grūtības gan saskarsmes procesā ar apkārtējiem, gan mācībās. Atrodoties pirmsskolas izglītības iestādē, bērnam jāmacās socializēties un komunicēt ar citiem grupas bērniem un pieaugušajiem, jāmacās izteikt savas domas, paust savas emocijas vārdiski, jautāt u.tml., tāpēc valodas prasmju apgūšana ir viens no galvenajiem uzdevumiem.

Rotaļa bērnam ir galvenais aktivitātes veids, bērns mācās rotaļājoties. Rotaļa bērnam sagādā prieku un apmierinājumu, tajā vispatiesāk atklājas bērna personības iezīmes un attīstības īpatnības. Rotaļas veicina bērna personības daudzpusīgu attīstību. Teatrālās rotaļas atšķirībā no citām rotaļām sekmē bērnu māksliniecisko pašdarbību, radošumu, ar to palīdzību, tiek veidota pozitīva attieksme pret literatūru un kultūru kopumā.

Teatrālās rotaļas kā mācību metode ir piemērotas arī bērniem vecumā no 2-3 gadiem. Daudzveidīgās aktivitātes, kuras tiek veiktas teatrālās darbības laikā, sekmē ne tikai bērnu valodas prasmju attīstību, bet bērnu personības attīstību kopumā.

Bērna valodas attīstību ietekmējoši faktori var būt gan bērna vecums, bērna individuālās attīstības temps, emocionālais stāvoklis (adaptācija grupā, ģimenes apstākļi), gan bērna rakstura iezīmes. Tāpat svarīgi ir minēt, ka bērnu valodas attīstību veicina ne tikai teatrālās rotaļas, bet arī citas aktivitātes pirmsskolas pedagoģiskajā procesā.

Veicot pētījumā iegūto rezultātu analīzi, jāsecina, ka teatrālo rotaļu iekļaušana pirmsskolas pedagoģiskajā mācību procesā 2-3 gadus veciem bērniem ir sekmējusi valodas attīstību katram bērnam individuāli, kā arī ir paaugstinājies kopējais bērnu grupas valodas attīstības līmenis.

Lai ar teatrālo rotaļu palīdzību sekmētu bērnu valodas prasmju attīstību, rotaļas pedagoģiskajā mācību procesā jāiekļauj regulāri, teatrālo rotaļu sižetam jāizvēlas piemēroti daiļdarbi, lai tie bērniem būtu viegli uztverami un piesaistītu viņu uzmanību. Teatrālās rotaļas var izmantot gan rotaļnodarbībās, gan bērnu brīvajās rotaļās. Autore secina, ka, lai veicinātu bērnu aktivitāti teatrālajā rotaļdarbībā, lai panāktu visu bērnu līdzdalību rotaļās, teatrālās

rotaļas jāplāno un jāorganizē tā, lai rotaļas atšķiras viena no otras ar tajās veicamajām aktivitātēm un izmantojamo atribūtiķu, piemēram, lai bērniem būtu iespēja spēlēt gan leļļu teātri, gan pašiem pārtapt par dažādiem tēliem, jo bērnu intereses var atšķirties.

Diplomdarba autore, pamatojoties uz pētījuma rezultātiem, uzskata, ka ir atbildēts uz pētījuma sākumā izvirzīto jautājumu, un pētījuma empīriskajā daļā ir noskaidrots, ka, iekļaujot teatrālās rotaļas pirmsskolas pedagoģiskajā mācību procesā, iespējams uzlabot bērnu valodas prasmes.

Autore ir iecerējusi teatrālo rotaļu kopu valodas attīstības veicināšanai 2-3 gadus veciem bērniem paplašināt un izmantot tālākā pedagoģiskajā darbībā, kā arī dalīties pieredzē ar citiem pirmsskolas pedagogiem par teatrālo rotaļu izmantošanu valodas prasmju veicināšanā šī vecuma bērniem. Turpmāk pētījumos autore plāno izzināt teatrālo rotaļu izmantošanas iespējas pirmsskolas pedagoģiskajā mācību procesā matemātisko prasmju veicināšanā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. **Aivars J., Aršavskis V., Breslavs G.** *Psiholoģijas vārdnīca*. Rīga: Mācību grāmata, 1999. 124., 138. lpp.
2. **Albrehta Dz.** *Pētīšanas metodes pedagoģijā*. Rīga: Mācību grāmata, 1998. 104 lpp.
3. **Augstkalne D.** Kustību apguve bērībā. **No:** *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: RaKa, 2015. 174.-185. lpp.
4. **Āboltiņa L., Bula-Biteniece I.** *Pirmsskolas izglītības mācību satura programma*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs, 2012. 28 lpp.
5. **Bāliņa R., Cīrule V.** *Latviešu valodas vārdnīca: A-Ž*. Rīga: Avots, 1998. 680., 755.-756., 839. lpp.
6. **Beļickis I., Blūma D.** *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 150., 162., 184. lpp.
7. **Berliners D. C., Geidžs N. L.** *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne abc, 1999. 94.-165. lpp.
8. **Boša R.** *Bērnu runas aktivizēšana bērnudārzā*. Rīga: Mācību apgāds NT, 1999, 3.-19. lpp.
9. **Bunse S., Hoffschildt C.** *Sprachentwicklung und Sprachförderung im Elementarbereich*. München: Olzog, 2014. S 13-75
10. **Dzintere D.** Rotaļa kā īpaša kultūras forma un kultūras apguves veicinātāja. **No:** *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: SIA Izglītības soļi, 2000. 30.- 36. lpp.
11. **Dzintere D., Stangaine I.** *Rotaļa- bērna dzīvesveids*. Rīga: RaKa, 2005. 181 lpp.
12. **Dzintere D., Stangaine I.** *Rotaļa- bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Rīga: RaKa, 2007. 97.- 163., 252.- 304. lpp.
13. **Elnebija I.** *Pakāpieni bērna attīstībā. Pedagoģiska metode darbam ar bērnu kustību un uztveres attīstību* Rīga: Pētergailis, 1992. 9.-27. lpp.
14. **Freiheit K.** *Spielend zum lernerfolg!* Stuttgart: YOUPublish, 2016. S 5-7, 15-20, 23, 39, 55, 83-84
15. **Golubina V.** *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības soļi, 2007. 11., 113.-118., 169., 172.-180., 187.-188., 224.-230. lpp.
16. **Hadaņonoka I.** *Kā raisās valodiņa*. Rīga: N.I.M.S. 2014. 7.-13. lpp.
17. **Hellrung U.** *Sprachentwicklung und Sprachförderung: beobachten- verstehen- handeln*. Freiburg im Breisgau: Verlag Herder GmbH, 2012. S 10-27, 40-47, 69-78.
18. **Huizinga J.** (Йохан Хёйзинга) *Homo ludens : статьи по истории культуры*. Москва: Прогресс-Традиция, 1997. с. 21-44.

19. **Kaņepēja R., Lieģeniece D., Černova E.** *Es gribu iet skolā.* Rīga: Puse Plus, 2003. 53.-62. lpp.
20. **Kaņepēja R., Lieģeniece D., Mangule I.** *Ceļā uz skolu: bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei.* Rīga: Zvaigzne ABC, 2012. 134.-150. lpp.
21. **Kūle M., Kūlis R.** *Filosofija.* Rīga: Burtnieks, 1996. 547.-562. lpp.
22. **Lieģeniece D.** *Bērns- pasaulē, pasaule- bērņā.* Rīga: Zvaigzne, 1992. 22.-24., 67., 109. lpp.
23. **Lieģeniece D., Nazarova I.** *Veseluma pieeja valodas apgūvē.* Rīga: RaKa, 1999. 31.-46. lpp.
24. **Lohaus A., Vierhaus M.** *Entwicklungspsychologie des Kindes- und Jugendalters für Bachelor.* Berlin Heidelberg: Springer, 2013. S 155-163
25. **Lūse J., Miltiņa I., Tūbele S.** *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca.* Rīga: RaKa, 2012. 348.- 349. lpp.
26. **Ļubļinska A.** *Bērnu psiholoģija.* Rīga: Zvaigzne, 1979. 254.-277. lpp.
27. **Marquardt P. P., Jerg S.** *Theaterspielen mit Kindern ab zwei Jahren.* Berlin: Cornelsen Schulverlage GmbH, 2014. S 12-98
28. **Markus D.** *Bērņa valoda: no pirmā kļiedziņa līdz pasakai.* Apgāds Rasa ABC, 2003. 143 lpp.
29. **Markus D.** *Bērns runā kultūras pasaulē.* Rīga: Rasa ABC, 2007. 13.-39. lpp.
30. **Mendziņa Dz.** *Vārds, doma, runa.* Rīga: SolVita, 2004. 17.-39. lpp.
31. **Mogel H.** *Psychologie des Kinderspiels: Von den frühesten Spielen bis zum Computerspiel.* Heidelberg: Springer, 2008. S 2-16, 24-29, 43-49
32. *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām.* MK noteikumi Nr. 533, 17.08.2012, Rīga: Ministru kabinets [atsauce 24.04.2017]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=250854>
33. **Piaget J.** *Nachahmung, Spiel und Traum.* Stuttgart: Ernst Klett Verlag, 1975. S 117-183
34. **Retter H.** *Einführung in die Pädagogik des Spiels.* [tiešsaiste] 2000 - [atsauce 24.04.2017]. Pieejams: <https://www.tu-braunschweig.de/Medien-DB/hispaed/spiel98-03.pdf>
35. **Romenkova V.** *Bērns ģimenē un sabiedrībā.* Rīga: BJC „Rīgas skolēnu pils”, 2008. 76 lpp.
36. **Rūķe-Draviņa V.** *No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem.* Rīga: Zvaigzne, 1992. 9.-17., 273.-385. lpp.
37. **Skujiņa, V., Anspoka, Z., Kalnbērziņa, V., Šalme, A.** *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca.* Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2011. 74., 92.-94. lpp.

38. **Skujiņa V., Bušs O., Joma D.** *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007. 417., 419. lpp.
39. **Stangaine I.** Bērna dzīvesdarbība rotaļā. **No:** *Bērna sasniegumu veicināšana pirmskolā*. Rīga: RaKa, 2015. 24.-47. lpp.
40. **Svence G.** *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 32.-39., 57.-76. lpp.
41. **Trautner H. M.** *Lehrbuch der Entwicklungspsychologie: Theorien und befunde*. Göttingen: Hogrefe-Verlag, 1997. S 311-315
42. **Tūbele S.** *Skolēna runas attīstības vērtēšana*. Rīga: RaKa, 2002. 12.-15. lpp.

PIELIKUMI

1. pielikums

Dokumentu izpētē iegūtā informācija

Bērna vārds	Bērna vecums	Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 1. māc.gadu	Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 2. māc. gadu
Amēlija	2 g. 7 mēn.	•	
Evelīna	2 g. 8 mēn.	•	
Raivo	3 g.	•	
Marta	2 g. 6 mēn.		•
Nikola	2 g. 9 mēn.		•
Dāvis	2 g. 3 mēn.	•	
Kārlis	3 g. 1 mēn.		•

Novērošanas tabulas 2-3 gadus vecu bērnu valodas prasmju sākotnējai izpētei

Bērna vārds: AMĒLIJA			
Vecums: 2 g. 7 mēn.			
Nr. p.k.	Kritērijs	Vērtējums	
1.	Vārdu krājuma apjoms (atkarībā no bērna vecuma)	Plašs	●
		Pietiekams	
		Nepietiekams	
2.	Veido vienkāršus teikumus	Veido 3 un vairāk vārdu teikumus	●
		Veido 2-3 vārdu teikumus	
		Neveido	
3.	Pareiza patskaņu izruna	Vienmēr	
		Reizēm	●
		Nekad	
4.	Pareiza līdzskaņu izruna	Vienmēr	
		Reizēm	●
		Nekad	
5.	Atbild uz jautājumiem	Atbildot bieži veido teikumus	●
		Atbild ar vienu vārdu	
		Nē	
6.	Uzdod jautājumus	Bieži	●
		Reizēm	
		Nekad	
7.	Saskaņo vārdus dzimtē, skaitlī un locījumā	Jā, gandrīz vienmēr	●
		Reizēm	
		Nekad	
8.	Stāsta	Bieži	●
		Reizēm (vai ar pedagoga pamudinājumu)	
		Nekad	

9.	Regulē balss skaļumu	Vienmēr	
		Reizēm	
		Nekad	•

Bērna vārds: EVELĪNA			
Vecums: 2 g. 8 mēn.			
Nr.	Kritērijs	Vērtējums	
p.k.			
1.	Vārdu krājuma apjoms (atkarībā no bērna vecuma)	Plašs	
		Pietiekams	
		Nepietiekams	•
2.	Veido vienkāršus teikumus	Veido 3 un vairāk vārdu teikumus	
		Veido 2-3 vārdu teikumus	•
		Neveido	
3.	Pareiza patskaņu izruna	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	
4.	Pareiza līdzskaņu izruna	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	
5.	Atbild uz jautājumiem	Atbildot bieži veido teikumus	
		Atbild ar vienu vārdu	
		Nē	•
6.	Uzdod jautājumus	Bieži	
		Reizēm	•
		Nekad	
7.	Saskaņo vārdus dzimtē, skaitlī un locījumā	Jā, gandrīz vienmēr	
		Reizēm	
		Nekad	•
8.	Stāsta	Bieži	
		Reizēm (vai ar pedagoga pamudinājumu)	
		Nekad	•
9.	Regulē balss skaļumu	Vienmēr	
		Reizēm	
		Nekad	•

Bērna vārds: RAIVO			
Vecums: 3 gadi			
Nr. p.k.	Kritērijs	Vērtējums	
1.	Vārdu krājuma apjoms (atkarībā no bērna vecuma)	Plašs	
		Pietiekams	•
		Nepietiekams	
2.	Veido vienkāršus teikumus	Veido 3 un vairāk vārdu teikumus	
		Veido 2-3 vārdu teikumus	•
		Neveido	
3.	Pareiza patskaņu izruna	Vienmēr	•
		Reizēm	
		Nekad	
4.	Pareiza līdzskaņu izruna	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	
5.	Atbild uz jautājumiem	Atbildot bieži veido teikumus	•
		Atbild ar vienu vārdu	
		Nē	
6.	Uzdod jautājumus	Bieži	
		Reizēm	•
		Nekad	
7.	Saskaņo vārdus dzimtē, skaitlī un locījumā	Jā, gandrīz vienmēr	•
		Reizēm	
		Nekad	
8.	Stāsta	Bieži	
		Reizēm (vai ar pedagoga pamudinājumu)	•
		Nekad	
9.	Regulē balss skaļumu	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	

Bērna vārds: MARTA			
Vecums: 2 g. 6 mēn.			
Nr.	Kritērijs	Vērtējums	
p.k.			
1.	Vārdu krājuma apjoms (atkarībā no bērna vecuma)	Plašs	
		Pietiekams	
		Nepietiekams	•
2.	Veido vienkāršus teikumus	Veido 3 un vairāk vārdu teikumus	
		Veido 2-3 vārdu teikumus	
		Neveido	•
3.	Pareiza patskaņu izruna	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	
4.	Pareiza līdzskaņu izruna	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	
5.	Atbild uz jautājumiem	Atbildot bieži veido teikumus	
		Atbild ar vienu vārdu	•
		Nē	
6.	Uzdod jautājumus	Bieži	
		Reizēm	
		Nekad	•
7.	Saskaņo vārdus dzimtē, skaitlī un locījumā	Jā, gandrīz vienmēr	
		Reizēm	
		Nekad	•
8.	Stāsta	Bieži	
		Reizēm (vai ar pedagoga pamudinājumu)	
		Nekad	•
9.	Regulē balss skaļumu	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	

Bērna vārds: NIKOLA			
Vecums: 2 g. 9 mēn.			
Nr.	Kritērijs	Vērtējums	
p.k.			
1.	Vārdu krājuma apjoms (atkarībā no bērna vecuma)	Plašs	
		Pietiekams	•
		Nepietiekams	
2.	Veido vienkāršus teikumus	Veido 3 un vairāk vārdu teikumus	•
		Veido 2-3 vārdu teikumus	
		Neveido	
3.	Pareiza patskaņu izruna	Vienmēr	•
		Reizēm	
		Nekad	
4.	Pareiza līdzskaņu izruna	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	
5.	Atbild uz jautājumiem	Atbildot bieži veido teikumus	•
		Atbild ar vienu vārdu	
		Nē	
6.	Uzdod jautājumus	Bieži	•
		Reizēm	
		Nekad	
7.	Saskaņo vārdus dzimtē, skaitlī un locījuma	Jā, gandrīz vienmēr	•
		Reizēm	
		Nekad	
8.	Stāsta	Bieži	•
		Reizēm (vai ar pedagoga pamudinājumu)	
		Nekad	
9.	Regulē balss skaļumu	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	

Bērna vārds: DĀVIS			
Vecums: 2 g. 3 mēn.			
Nr.	Kritērijs	Vērtējums	
p.k.			
1.	Vārdu krājuma apjoms (atkarībā no bērna vecuma)	Plašs	
		Pietiekams	
		Nepietiekams	•
2.	Veido vienkāršus teikumus	Veido 3 un vairāk vārdu teikumus	
		Veido 2-3 vārdu teikumus	
		Neveido	•
3.	Pareiza patskaņu izruna	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	
4.	Pareiza līdzskaņu izruna	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	
5.	Atbild uz jautājumiem	Atbildot bieži veido teikumus	
		Atbild ar vienu vārdu	•
		Nē	
6.	Uzdod jautājumus	Bieži	
		Reizēm	
		Nekad	•
7.	Saskaņo vārdus dzimtē, skaitlī un locījumā	Jā, gandrīz vienmēr	
		Reizēm	
		Nekad	•
8.	Stāsta	Bieži	
		Reizēm (vai ar pedagoga pamudinājumu)	
		Nekad	•
9.	Regulē balss skaļumu	Vienmēr	
		Reizēm	
		Nekad	•

Bērna vārds: KĀRLIS			
Vecums: 3 g. 1 mēn.			
Nr.	Kritērijs	Vērtējums	
p.k.			
1.	Vārdu krājuma apjoms (atkarībā no bērna vecuma)	Plašs	
		Pietiekams	•
		Nepietiekams	
2.	Veido vienkāršus teikumus	Veido 3 un vairāk vārdu teikumus	•
		Veido 2-3 vārdu teikumus	
		Neveido	
3.	Pareiza patskaņu izruna	Vienmēr	•
		Reizēm	
		Nekad	
4.	Pareiza līdzskaņu izruna	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	
5.	Atbild uz jautājumiem	Atbildot bieži veido teikumus	•
		Atbild ar vienu vārdu	
		Nē	
6.	Uzdod jautājumus	Bieži	
		Reizēm	•
		Nekad	
7.	Saskaņo vārdus dzimtē, skaitlī un locījumā	Jā, gandrīz vienmēr	•
		Reizēm	
		Nekad	
8.	Stāsta	Bieži	•
		Reizēm (vai ar pedagoga pamudinājumu)	
		Nekad	
9.	Regulē balss skaļumu	Vienmēr	
		Reizēm	•
		Nekad	

Teatrālās rotaļas „Kuģītis” apraksts

Rotaļas sižets pēc V. Sutejeva pasakas „Kuģītis” motīviem.

Rotaļas mērķis: Valodas prasmju attīstīšana.

Rotaļas uzdevumi:

- Attīstīt prasmi runāt teikumos;
- Attīstīt, pilnveidot komunikatīvās prasmes;
- Attīstīt kustību koordināciju.

Norises laiks: Teatrālā rotaļa tiek izspēlēta vairākas reizes nedēļas laikā- gan kopā ar skolotāju, gan patstāvīgi bez skolotājas tiešas līdzdalības.

Iepriekšējais darbs ar bērniem: Bērni ir iepazīstināti ar zināmākajiem transporta līdzekļiem. Kopīgi ir pārrunāts, ka pārvietoties iespējams ne tikai braucot pa ceļu vai sliedēm, bet arī pa ūdeni un gaisu. Pēc attēliem bērni kopā ar skolotāju ir vingrinājušies atpazīt un nosaukt transporta līdzekļus. Bērni ir peldinājuši ūdenī papīra kuģītus, rotaļu bļodiņas, valrieksta čaumalas, pūšot kā vējš, panākuši to virzību pa ūdeni.

Nepieciešamie materiāli (atribūtika): Neliela izmēra rotaļlietas (atbilstoši pasakas varoņiem)- varde, cālis, skudra, mārīte, pele;

koka lapa;

salmam līdzīgs priekšmets (piemēram, dzeltenas krāsas kokteiļa salmiņš vai kociņš);

kuģis- vislabāk tāds priekšmets, kas līdzinās valrieksta čaumalai (brūna bļoda vai tml.);

aukla;

zilās krāsas organzas auduma gabals vai tml. (ūdenim).

Lomas: Varde, cālis, pele, skudra, mārīte, skatītāji.

Pedagoga līdzdalība rotaļā: Skolotājas loma un aktivitāte teatrālās rotaļas norises laikā ir atkarīga no situācijas- no bērnu spējām un darbības rotaļā. Ja nepieciešams, skolotāja pati sākumā piedalās lomu atveidošanā kopā ar bērniem. Vajadzības gadījumā skolotāja palīdz lomu sadalē, demonstrē, izskaidro, iedrošina utt.

Teatrālās rotaļas norise: Skolotāja stāsta un, izmantojot rotaļlietas, rāda bērniem pasaku. Pēc tam tiek ierosināts pasaku izspēlēt kā teātri. Tiek sadalītas lomas, kopīgi ar bērniem tiek iekārtota rotaļvide teatrālajai darbībai. Bērni aktieri izvēlas savai lomai atbilstošas rotaļlietas un vajadzīgo atribūtiku. Teatrālā rotaļa tiek izspēlēta, atbilstoši pasakas sižetam, ko stāsta skolotāja. Bērni, izmantojot rotaļlietas, attēlo pasakas varoņu darbības, runu un balsi

atbilstoši savām spējām. Nākamajā reizē lomas tiek mainītas. Teatrālās rotaļas tālākā attīstība ir atkarīga no bērnu radošās darbības un skolotājas ierosinājumiem. Piemēram, skolotāja vērš bērnu uzmanību uz to, ka pastaigas laikā var uznākt arī lietus, un jautā, ko draugi tādā gadījumā darīs, vai arī, kas būs, ja sāks pūst ļoti stiprs vējš u.tml.

Pasakas varoņiem- rotaļlietām jāatrodas bērniem pieejamā vietā, lai bērni ar tām varētu darboties, spēlēt teātri patstāvīgi bez skolotājas ierosinājuma vai līdzdalības.

Rotaļlietas- pasakas varoņi: skudra, varde, pele, cālis, mārīte

Teatrālās rotaļas „Kas teica ņau?” apraksts

Rotaļas sižets pēc V. Sutejeva pasakas „Kas teica ņau?” motīviem.

Rotaļas mērķis: Valodas prasmju attīstīšana.

Rotaļas uzdevumi:

- Rosināt runā lietot īpašības vārdus, kas raksturo teatrālajā rotaļā darbojošos tēlus;
- Rosināt runā veidot īsus teikumus;
- Attīstīt, pilnveidot prasmi regulēt balsi skaļumu, atdarinot pasakas tēlu skaņas.

Norises laiks: Nedēļas laikā teatrālā rotaļa tiek izspēlēta vairākas reizes gan grupā kopā ar skolotāju, gan individuāli, atkarībā no bērnu ieinteresētības.

Iepriekšējais darbs ar bērniem: Bērni ir iepazīstināti ar nedēļas tēmu „Suns ar kaķi satikās”, ar bērniem ir pārrunāts, kur dzīvo suņi un kaķi, kopīgi ir noskaidrots, kuram no bērniem ir kaķis vai suns u.tml. Kopīgi ir aplūkoti attēli ar dažādiem kaķiem, suņiem, pārrunāts to izskats, būtiskākās pazīmes. Bērni ir vingrinājušies atdarināt kaķa un suņa balsis.

Nepieciešamie materiāli (atribūtika): Paskas varoņi- origami tehnikā no attiecīgas krāsas papīra salocīti modeļi (divi komplekti)- mazs suns (kucēns), lielāka izmēra suns, gailis, pele, bite, varde, zivs un kaķis.

Lomas: kucēns, lielais suns, gailis, pele, bite, varde, zivs, kaķis, skatītāji.

Pedagoga līdzdalība rotaļā: Ņemot vērā pētījumā iesaistīto bērnu vecumposmu, pedagoga līdzdalība rotaļā ir būtiska, īpaši pirmajās reizēs, kad rotaļa tiek izspēlēta, lai vadītu rotaļu, demonstrētu, izskaidrotu, iedrošinātu, uzslavētu. Pēc tam skolotāja var ieņemt vērotāja lomu un iesaistīties tad, ja tas nepieciešams.

Teatrālās rotaļas norise: Skolotāja stāsta bērniem pasaku, vienlaikus, atbilstoši stāstījumam, darbojoties ar pasakas tēliem- origami modeļiem. Kad pasaka izstāstīta, kopīgi ar bērniem tiek pārrunāts pasakas sižets, ar uzvedinošu jautājumu palīdzību bērni tiek rosināti atcerēties pasakas sižeta darbību secību. Kad tas izdarīts, skolotāja ierosina šo pasaku izspēlēt pašiem bērniem kā teātri, darbojoties ar pasakas tēliem- origami modeļiem uz galda virsmas. Skolotāja palīdz lomu sadalē. Bērni, kuri vēlas darboties pirmie, izvēlas, kuru no pasakas tēliem vēlas attēlot, atrod un paņem atbilstošu origami modeli. Pārējie bērni ir skatītāji un vajadzības gadījumā palīdz atcerēties sižeta darbības gaitu. Skolotāja palīdz bērniem iejusties lomās, paslavē, iedrošina uz aktīvu darbību un runāt un atbilstoši tēliem.

Nākamajā reizē, kad kopīgi tiek izspēlēta pasaka, skolotājas uzdevums ir panākt, lai lomas uzņemtu bērni, kuri iepriekš bija skatītāji un aktīvi nepiedalījās teatrālajā darbībā.

Origami modeļiem- pasakas tēliem jābūt bērniem pieejamā vietā, lai viņi ar tiem varētu darboties pēc pašu vēlēšanās arī ārpus organizētās teatrālās rotaļas, piemēram, jebkurā bērnu brīvo rotaļu laikā.

Origami modeļi- kaķis, suns, gailis, kucēns, pele, varde, zivs, bite

Teatrālās rotaļas „Trīs kaķēni” apraksts

Rotaļas sižets pēc V. Sutejeva pasakas „Trīs kaķēni” motīviem.

Rotaļas mērķis: Valodas prasmju attīstīšana.

Rotaļas uzdevumi:

- Paplašināt, aktivizēt vārdu krājumu;
- Attīstīt artikulācijas aparātu (veicināt pareizu skaņu izrunu).
- Veicināt bērnu sadarbību.

Norises laiks: Rotaļu paredzēts izspēlēt vairākas reizes, pakāpeniski attīstot rotaļas sižetu.

Iepriekšējais darbs ar bērniem: Pārrunas ar bērniem par draudzības tēmu, par bērnu labākajiem draugiem bērnudārzā un ārpus tā, ko bērni kopā ar saviem draugiem dara u.tml. Kopīgi ir pārrunāts, ka ne tikai cilvēki, bet arī dzīvnieki draudzējas.

Nepieciešamie materiāli (atribūtika): attēli, kas atspoguļo pasakas sižetu, organzas auduma gabali (apm. 50×50 cm, 3 gab. melnā krāsā, 3 gab. baltā krāsā, 1 gab. pelēkā krāsā, kā arī dažādās citās krāsās, piemēram, zaļā, sarkanā, dzeltenā), auklas peļu astēm, zaļš papīra vainadziņš vardei, papīra vainadziņš ar zivs attēlu, lielais vingrošanas riņķis, balts palags vai cits attiecīga izmēra audums, paliela izmēra zils auduma gabals, vingrošanas tunelis līšanai.

Lomas: Melnais kaķēns, pelēkais kaķēns, baltais kaķēns, peles, varde, zivs.

Pedagoga līdzdalība rotaļā: Pedagoģis ir teatrālās rotaļas ierosinātājs un vadītājs. Šajā vecumā bērniem nepieciešama pieaugušā palīdzība, demonstrējums, iedrošinājums, paskaidrojums rotaļas lomu izpildē. Rotaļas norises laikā skolotāja vēro bērnus, izvērtē, cik lielā mērā nepieciešama viņas tieša iesaistīšanās rotaļas darbībā. Atkarībā no situācijas skolotāja beigās iesaistās tikai tad, ja nepieciešama viņas palīdzība.

Teatrālās rotaļas norise: Skolotāja stāsta pasaku, rādot bērniem attēlus, kuros atspoguļots pasakas sižets, stāstījumu papildina ar demonstrējumu- rāda atbilstošas tēlu kustības, darbības, atdarina kaķēnu balsis. Pēc tam skolotāja rosina bērnus pašiem iejusties lomās. Kopīgi ar bērniem tiek veikta lomu sadale, piemeklēti atbilstoši atribūti katrai lomai, iekārtota rotaļas darbības vide, rosinot bērnus aktīvi iesaistīties šajā sagatavošanās posmā. Sākumā teatrālā rotaļa tiek izspēlēta, ievērojot pasakas sižetu. Teatrālajā rotaļā bērni aktīvi darbojas, mācās attēlot tēlus ar ķermeņa kustībām, balsi. Atbilstoši sižeta darbībai, tiek izmantoti

rekvizīti, piemēram, baltais palags izklāts vingrošanas riņķī kalpo kā miltu toveris, no kura kaķēni izrāpās un bija kļuvuši balti, vingrošanas tunelis tiek izmantots, lai atveidotu kaķēnu līšanu caur veco skursteni, uz grīdas izklāts zilās krāsas audums tiek izmantots kā dīķis. Bērniem, kas attēlo kaķēnus, ir attiecīgās krāsas lakatiņš (bērns izvēlas, vai tas kalpos par asti vai to liks uz galvas, vai ap kaklu). Lakatiņi tiek mainīti, piemēram, kad kaķēni miltos kļuvuši balti, tiek paņemti balti lakatiņi utt. Nākamajā teatrālās darbības reizē bērnu lomas tiek mainītas, lai bērniem būtu iespēja iejusties kādā citā pasakas tēlā. Lai veicinātu rotaļas sižeta attīstību un radošumu bērnu teatrālajā darbībā, skolotāja ar jautājumu palīdzību rosina bērnus izdomāt vēl citas iespējamās pasakas varoņu darbības un notikumus. Piemēram, jautā, kādā krāsā vēl var izskatīties kaķēni, kur tie būs bijuši un ko darījuši? Kā peles var kļūt melnas? u.tml. Turpmākā rotaļas gaita atkarīga no bērnu izdomas.

Teatrālās rotaļas „Mājas pele un lauku pele” apraksts

Rotaļas sižets pēc latviešu tautas pasakas „Mājas pele un lauku pele” motīviem.

Rotaļas mērķis: Valodas prasmju attīstīšana.

Rotaļas uzdevumi:

- Bagātināt un aktivizēt vārdu krājumu;
- Attīstīt, pilnveidot prasmi saskaņot darbības ar runu attiecīgās lelles lomai;
- Veicināt sadarbības prasmes.

Norises laiks: Rotaļa tiek izspēlēta vairākas reizes- gan kopā ar skolotāju, gan patstāvīgi.

Iepriekšējais darbs ar bērniem: Bērni ir iepazīstināti ar tēmu „Visiem patīk ciemoties!”, kopīgi ar bērniem ir pārrunāts, kad un kādos gadījumos cilvēki dodas viens pie otra ciemos, piemēram, uz dzimšanas dienas, vārda dienas svinībām, brīvdienās u.tml., kas bērniem ciemos patīk, kas nepatīk, kas, esot ciemos, tiek darīts.

Nepieciešamie materiāli (atribūtika): Pasakas tēli- lelles uz kociņiem- mājas pele, lauku pele, circenis, kaķis, saimnieks, suns.

Lomas: mājas pele, lauku pele, circenis, kaķis, saimnieks, suns, skatītāji.

Pedagoga līdzdalība rotaļā: Skolotāja ierosina rotaļu, palīdz lomu sadalē, ja nepieciešams, palīdz bērniem skaidrojot un demonstrējot. Rotaļas laikā skolotāja rosina bērnus ne tikai aktīvi darboties ar lellēm, bet arī runāt.

Teatrālās rotaļas norise: Rādot leļļu teātri, skolotāja stāsta pasaku un pēc tam ierosina to darīt pašiem bērniem. Kopīgi ar bērniem tiek iekārtota rotaļvide, sadalītas lomas. Bērni izvēlas savai lomai atbilstošu lelli. Bērni aktieri rāda leļļu teātri skatītājiem. Skolotāja rosina bērnus kopīgi atcerēties pasakas sižetu, rosina bērnus attēlot savas lomas darbības un

vienlaikus arī runāt, izdomāt tekstu varoņu sarunām pašiem atbilstoši spējām. Nākamajā reizē tiek mainītas lomas. Teatrālās rotaļdarbības laikā skolotāja vēro bērnus, viņu teatrālās darbības prasmes. Ja bērni spēj katrs savu lomu izpildīt, sadarboties ar citiem bērniem izrādes laikā, tad nākamajā reizē skolotāja piedāvā bērniem pašiem izdomāt, kas notika, piemēram, kad lauku pele atkal aizgāja ciemos pie mājas peles, bet viņa nebija mājās vai bija saslimusi u.tml.

Lai bērni ar lellēm varētu darboties patstāvīgi brīvo rotaļu laikā, tās nepieciešams novietot bērniem pieejamā vietā.

Lelles teatrālajai rotaļdarbībai- pasakas tēli: mājas pele, lauku pele, kaķis, suns, saimnieks, circeņis

2-3 gadus vecu bērnu valodas prasmju atkārtotās izpētes rezultātu apkopojums

Kritēriji	Bērnu vārdi						
	Amēlija	Evelīna	Raivo	Marta	Nikola	Dāvis	Kārlis
1. Vārdu krājuma apjoms	3	1	2	2	3	1	3
2. Veido vienkāršus teikumus	3	2	3	2	3	2	3
3. Pareiza patskaņu izruna	3	2	3	2	3	2	3
4. Pareiza līdzskaņu izruna	2	2	3	2	2	2	3
5. Atbild uz jautājumiem	3	2	3	3	3	2	3
6. Uzdod jautājumus	3	2	3	2	3	1	3
7. Saskaņo vārdus dzimtē, skaitlī un locījumā	3	1	3	2	3	1	3
8. Stāsta	3	1	3	1	3	1	3
9. Regulē balss skaļumu	2	2	2	2	3	1	2
<i>Iegūtais punktu skaits kopā:</i>	25	15	25	18	26	13	26